

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та менеджменту
Кафедра прикладної економіки

Грицюк Мар'яна Василівна

УДК 338.24

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Впровадження заходів підтримки малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській області

Бізнес-економіка

(назва освітньої програми)

051 - Економіка

(шифр і назва спеціальності)

/Грицюк М.В./

(підпис ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник

Бережницька У. Б., доцент, канд. ек. наук

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Бережницька У.Б.

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

Паневник Т. М.

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2023

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут *Економіки та менеджменту*

Кафедра *Прикладної економіки*

Спеціальність *051 Економіка*

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ ” 2023 року

ЗАВДАННЯ

на магістерську роботу студенту

Грицюк Мар'яні Василівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи *Впровадження заходів підтримки малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області*

керівник роботи *Бережницька Уляна Богданівна, кандидат економічних наук*

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом вищого навчального закладу від *“15” листопада 2023 року № 176/8*

2. Срок подання студентом роботи *“08” січня 2024 року*

3. Вихідні дані роботи: *звітні та статистичні дані Івано-Франківського регіону*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити)

Вступ

1. Теоретико-методичні основи особливостей розвитку інноваційної діяльності транспортної галузі

2. Аналіз інноваційної діяльності транспортної галузі на прикладі Івано-Франківської дирекції залізничних перевезень

3. Шляхи та напрями розвитку інноваційної діяльності транспортної галузі на прикладі Івано-Франківської дирекції залізничних перевезень

Висновки

Перелік посилань на джерела

Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

1. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

2. Показники діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області

3. Кількість суб'єктів господарювання малого та середнього підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення у Івано-Франківській області

4. Кількість зайнятих працівників малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області

5. Обсяг реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області

6. Дата видачі завдання *“14” листопада 2022 року*

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер і назва етапів магістерської роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
Вступ	08.11.23	виконано
1. Теоретико-методичні основи підприємництва та особливості його розвитку	14.11.23	виконано
2. Аналіз діяльності малого та середнього бізнесу у Івано-Франківській області	30.12.23	виконано
3. Шляхи та напрями розвитку малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області	18.01.24	виконано
Висновки	22.01.24	виконано

Студент _____
(підпис)

Грицюк М. В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Бережницька У. Б.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
...	
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ.....	10
1.1 Сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку.....	10
1.2 Особливості функціонування малого та середнього підприємництва.....	15
1.3 Вплив малого і середнього підприємництва на розвиток національної економіки.....	20
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	28
2.1 Особливості функціонування Івано-Франківської області та динаміка основних соціально-економічних показників її діяльності.....	28
2.2 Аналіз показників діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області.....	34
2.3 Аналіз фінансових результатів до оподаткування малих та середніх підприємств за видами економічної діяльності у Івано-Франківській області.....	38
Висновки до розділу 2.....	41

					МР.ЕКП — 73.00.00.000 ПЗ				
Змн.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата	Впровадження заходів підтримки малого і середнього бізнесу в Івано-Франківському регіоні				
Розроб.		Грицюк М. В							
Перевір.		Бережницька У.							
Реценз.		Паневник Т. М.							
Н. Контр.		Паневник Т. М.							
Затверд.		Бережницька У. Б.			Літ.	Арк.	Акрюшів		
					5	62		ІФНТУНГ, ЕКМз-22-1	

РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	43
3.1 Перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни.....	43
....	
3.2 Програма заходів підтримки малого та середнього підприємництва Івано-Франківської області.....	47

Висновки до розділу 3.....	54
ВИСНОВКИ.....	55
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ.....	61

					МР.ЕКП-73.00.000 ПЗ	Арк.
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата		7

РЕФЕРАТ

У магістерській роботі досліджені особливості діяльності малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській області та запропоновано заходи для підтримки їхньої діяльності.

Метою даної магістерської роботи є розробка шляхів та напрямів розвитку малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області.

Для досягнення даної мети було поставлено та виконано такі завдання:

- розглянути сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку;
- охарактеризувати особливості функціонування малого та середнього підприємництва;
- дослідити вплив малого та середнього підприємництва на розвиток національної економіки;
- розглянути природні та економічні особливості Івано-Франківської області та проаналізувати основні соціально-економічні показники її діяльності;
- здійснити аналіз показників діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області та фінансових результатів до оподаткування малих та середніх підприємств за видами економічної діяльності у Івано-Франківській області;
- сформулювати перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни;
- розробити програму заходів підтримки малого та середнього підприємництва Івано-Франківської області.

У ході прикладного дослідження використані логічний та історичний методи пізнання, методи системного аналізу, аналогії та узагальнення, а також методи статистики, рядів динаміки та ін.

Отримані результати досліджень можуть бути використані з метою розробки стратегічних та поточних напрямів розвитку малого та середнього бізнесу Івано-Франківської області.

Ключові слова: підприємництво, підприємство, суб'єкти малого та середнього підприємництва, малий бізнес, середній бізнес, соціально-економічний розвиток, фінансові результати до оподаткування.

ABSTRACT

In the master's thesis, the peculiarities of the activity of small and medium-sized businesses in the Ivano-Frankivsk region were investigated and measures to support their activity were proposed.

The purpose of this master's work is to develop the ways and directions of development of small and medium-sized businesses in the Ivano-Frankivsk region.

To achieve this goal, the following tasks were set and completed:

- consider the essence of entrepreneurship and the factors of its economic development;
- to characterize the peculiarities of the functioning of small and medium-sized enterprises;
- to investigate the impact of small and medium entrepreneurship on the development of the national economy;
- consider the natural and economic features of the Ivano-Frankivsk region and analyze the main socio-economic indicators of its activity;
- to carry out an analysis of the performance indicators of small and medium-sized enterprises in the Ivano-Frankivsk region and financial results before taxation of small and medium-sized enterprises by types of economic activity in the Ivano-Frankivsk region;
- to form prospects for the development of small and medium-sized businesses in the conditions of war;
- - to develop a program of measures to support small and medium-sized enterprises of the Ivano-Frankivsk region.

In the course of applied research, logical and historical methods of cognition, methods of system analysis, analogies and generalization, as well as methods of statistics, series of dynamics, etc., were used.

The obtained research results can be used for the purpose of developing strategic and current directions for the development of small and medium-sized businesses in the Ivano-Frankivsk region.

Keywords: entrepreneurship, enterprise, subjects of small and medium-sized enterprises, small business, medium-sized business, socio-economic development, financial results before taxation.

ВСТУП

Необхідною компонентою будь-якої здорової ринкової економіки є активний розвиток сектору малого та середнього підприємництва, який відіграє ключову роль у створенні нових робочих місць, сприяє економічному зростанню та інноваційному розвитку. Ці економічні суб'єкти є визнаними ключовими учасниками соціально-економічного розвитку у всьому світі. За оцінками Організації економічного розвитку і співробітництва (ОЕСР), 90% фірм припадають на сектор малих та середніх підприємств, і вони забезпечують роботу для 63% робочої сили у світі. Малий і середній бізнес (МСБ) в Україні становить понад 99% від загальної кількості зареєстрованих підприємств, що підкреслює пріоритетність цього сектору в державній політиці. Основними перевагами цих форм підприємництва є розвиток конкуренції, стимулювання інновацій, динаміка, швидка адаптація до ринкових змін та, відповідно, розв'язання диспропорцій на окремих товарних ринках.

Вплив, який формується бізнес-кліматом в країні, має суттєвий вплив на розвиток малого та середнього бізнесу. Політична нестабільність в Україні за останні роки та негативні наслідки пандемії COVID-19 викликають значний дисбаланс у національній економіці та порушують усталені принципи управління малим та середнім бізнесом.

Розвиток сектору малого та середнього підприємництва визначається як важливий фактор у сучасному світі. З урахуванням зацікавленості міжнародної спільноти в налагодженні транскордонного співробітництва та наданні повноцінної підтримки розвитку внутрішнього та зовнішнього ринку, Україна має значний потенціал для формування сприятливої економічної бізнес-структури.

Державна підтримка грає ключову роль у регулюванні розвитку малого та середнього підприємництва через розробку ефективних інструментів управління бізнесом, створення сприятливого інвестиційного та інноваційного клімату, фінансового механізму, а також інформаційно-правового середовища. Стратегії сталого розвитку визначають умови для функціонування та прогресу.

Діяльність суб'єктів господарювання регулюється законодавством, зокрема Конституцією України, Господарським, Цивільним та Податковим кодексами. Для сектору малого та середнього бізнесу існують спеціальні нормативні акти,

такі як Закон України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні".

Долучення України до програм міжнародного співробітництва, спрямованих на підтримку малого та середнього бізнесу, а також розвиток міжнародної торгівлі, регулюються міжнародними договорами та вимагають погодження Верховною Радою України.

Метою даної магістерської роботи є розробка шляхів та напрямів розвитку малого та середнього бізнесу у Івано-Франківській області.

Для досягнення даної мети було поставлено та виконано такі завдання:

- розглянути сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку;
- охарактеризувати особливості функціонування малого та середнього підприємництва;
- дослідити вплив малого та середнього підприємництва на розвиток національної економіки;
- розглянути природні та економічні особливості Івано-Франківської області та проаналізувати основні соціально-економічні показники її діяльності;
- здійснити аналіз показників діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області та фінансових результатів до оподаткування малих та середніх підприємств за видами економічної діяльності у Івано-Франківській області;
- сформулювати перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни;
- розробити програму заходів підтримки малого та середнього підприємництва Івано-Франківської області.

Об'єктом дослідження є теоретико-методичні положення та прикладні аспекти дослідження діяльності малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області.

Предметом – розробка шляхів та напрямів розвитку малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області.

Базою для дослідження стали наукові праці з даної тематики, нормативно-правова база, статистичні дані діяльності малих та середніх підприємств Івано-Франківської області впродовж останніх п'яти років.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РОЗВИТКУ

1.1 Сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку

Термін "підприємництво" має своє походження з XIII століття. Визначаємо підприємця за словниковим визначенням Робера як особу, яка керує підприємством та веде його для власного зиску, використовуючи різні фактори виробництва (природні ресурси, працю, капітал) з метою продажу продукції чи надання послуг. Підприємці включають господарів, землеробів, комерсантів, промисловців, включаючи дрібних ремісників і власників торгових точок. У минулому до підприємців не відносили службовців, чиновників і інших осіб, які отримували заробітну плату за свою роботу. Тільки у XVIII столітті підприємців стали асоціювати з новаторством, винаходами, інтелектуальністю та іншими характеристиками, що визначають підприємця в сучасному розумінні [1, с. 10].

Дослідники активно досліджують розвиток підприємництва, приділяючи увагу теоретико-методологічним засадам становлення, розвитку та принципам його діяльності, а також основним чинникам, які впливають на підприємницьке середовище. Історія підприємництва починається ще з середньовіччя, коли підприємцями вважалися місіонери, купці, ремісники та інші представники суспільства. З розвитком капіталізму з'являється прагнення до нагромадження багатства та отримання необмеженого прибутку. Підприємець часто сам особисто працює на своєму виробництві, навіть якщо він є власником засобів виробництва.

У період від XIII до XIX століття видатні західні економісти, такі як Адам Сміт, Девід Рікардо та інші, внесли значний внесок у вивчення економічних аспектів підприємництва. Адам Сміт, зокрема, розрізняв "обіговий" та "основний" капітал, аналізуючи використання капіталу для отримання прибутку. Він розглядав частину фермерського капіталу, витрачену на сільськогосподарське обладнання, як основний капітал, а витрати на зарплату, утримання робітників та інші фактори виробництва – як обіговий капітал. Адам

Сміт здобував прибуток зі свого основного капіталу, який залишався в його власності, і здійснював відповідні розрахунки для обігового капіталу. Таким чином, основний капітал включав вартість робочої худоби і інструментів, а витрати на корми, обслуговування засобів виробництва і утримання працівників склали обіговий капітал [2, с. 47].

Адам Сміт підкреслює, що праця є основним джерелом існування людини, а підприємницька діяльність дозволяє задовольняти потреби за її рахунок. Ринкові відносини, за його переконанням, не можуть існувати без розвитку конкуренції. Девід Рікардо підтримує погляди Сміта щодо важливості конкуренції, оскільки вона визначає рівень вартості товарів, що забезпечує пропорційність заробітної плати та інших витрат на утримання факторів виробництва до вартості витраченого капіталу. Підприємець обирає вид діяльності, який йому найбільше до вподоби, оптимізуючи розміщення свого капіталу для максимізації прибутків [2, с. 56].

Розвиток вільної торгівлі розширює можливості підприємницької діяльності, а конкуренція та зменшення державного контролю також сприяють цьому процесу. Альфред Маршалл підкреслює самостійність, свободний вибір рішень та здатність до передбачення як характерні риси торгівлі та промисловості. Він акцентує на ролі прибутку як матеріальної винагороди за підприємницьку діяльність, що є стійким стимулом для підприємця [6, с. 10].

Джон Мейнард Кейнс додає новий елемент, розглядаючи підприємця як особу, що бажає отримати прибуток у грошовій формі. Прибуток відображає перевагу підприємництва над спекуляцією, що є ключовим для Кейнса. Теорія Кейнса переосмислює попередні постулати економічної теорії та наголошує роль прибутку в підприємницькій діяльності [4, с. 25].

Йозеф Шумпетер вносить суттєвий внесок, підкреслюючи фактор новизни та новаторства в підприємстві, що відображає сучасні погляди на цю сферу.

Розвиток підприємницької діяльності привертає увагу видатних економістів та дослідників, таких як А. Хоскінг і Р. Хізріч. А. Хоскінг визначає "функції бізнесу", включаючи фінансовий облік, кадри, виробництво, маркетинг та матеріально-технічне забезпечення. Підприємницька діяльність, за його

поглядом, включає політичні, економічні, технологічні, правові, соціально-культурні, інституційні та географічні аспекти [5, с. 142].

Р. Хізріч розглядає підприємництво як процес створення нової вартості, а підприємця визначає як особу, яка приймає фінансові, психологічні та соціальні ризики з відповідною винагородою та задоволенням від досягнутого. Отже, теоретичні підходи відомих дослідників спрямовані на розгляд підприємництва як еволюційного та цілеспрямованого процесу з урахуванням його тенденцій та перспектив у сфері аграрної економіки.

Сучасні погляди на підприємництво, які визначають його як економічну категорію, отримали подальший розвиток у сільському господарстві, де вони стають не лише елементом бізнесу, а й складовою частиною господарювання та способом життя. Деякі вчені, зокрема М. Малік, висловлюють думку, що поняття "бізнес" та "підприємництво" не є абсолютно тотожними, оскільки бізнесмен може не обов'язково бути підприємцем [6, с. 140].

Існує різноманіття визначень підприємництва, в той час як законодавство констатує, що підприємництво представляє собою самостійну, ініціативну, систематичну господарську діяльність, яку здійснюють суб'єкти господарювання (підприємці) на свій ризик з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку. Додатково, сучасні дослідники розглядають підприємництво як динамічний, активний елемент бізнесу, який проявляє ініціативну та самостійну діяльність, здійснюючи її громадяни або об'єднання громадян на власний ризик та майнову відповідальність з метою виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг та отримання прибутку.

Сучасні тлумачення підприємництва демонструють значну різноманітність. Отже, слід розглядати підприємництво не як стає і незмінне поняття, а як динамічний процес, що еволюціонує, постійно змінюється та обогачується новим змістом, вимагаючи постійного удосконалення. Йозеф Шумпетер розглядає підприємництво як комплексне явище, спрямоване на отримання прибутку в умовах невизначеності. Зокрема, підприємець повинен володіти самостійністю, компетентністю, ініціативністю, виваженістю та здатністю налагоджувати контакти, приймати стратегічні рішення і брати на себе ризики,

враховуючи відповідальність за своїх підлеглих. Підприємець повинен володіти якісною менеджерською кваліфікацією, бути готовим до компромісів і пошуку інноваційних рішень [3, с. 10].

З урахуванням висловленого декілька проблем у вивченні підприємництва можна виокремити:

- Неоднозначність явища підприємництва на протязі історичного розвитку.
- Різноманітність методології та інструментарію досліджень.
- Зміна мотивації підприємницької діяльності.
- Невизначеність функціонального розподілу між підприємцем і власником, а також між підприємцем і менеджером.
- Відсутність чітких соціальних характеристик прошарку підприємців.

На сьогоднішній день існує різноманіття визначень підприємництва, як "особлива здатність до організації економічної діяльності" чи як процес відкритого пошуку нових методів виробництва, уникнення обмежень, прагнення до перспектив розвитку бізнесу та пошуку нових каналів збуту продукції. У цих визначеннях акцент робиться на новаторських функціях та підвищенні ролі особистості підприємця.

З методологічної точки зору цікавий підхід розглядає підприємництво як складне багаторівневе системне утворення та виділяє чотири його рівні:

- загальний підхід, незалежний від специфіки виробничих відносин, пов'язаний із загальноекономічним аспектом ефективності виробництва та його зростанням.
- конкретизація поняття стосовно ринкової економіки.
- "власницький рівень," щодо головної функції підприємництва, включає примноження власності незалежно від її форми.
- фінансово-господарська творчість.

Підприємництво також визначається як всебічне соціально-економічне явище, що охоплює три складові:

- сектор ринкової економіки;
- вид економічної діяльності;
- процес створення нового.

У теоретичному плані обґрунтованішою позицією є думка, що підприємництво — це діалектична єдність специфічної соціальної форми та загальноекономічного змісту.

При розгляді ролі підприємництва в економічній системі виокремлюються різні методичні підходи, оскільки підприємницька функція присутня у будь-якій соціально-економічній системі. Взаємодія підприємництва з конкретним типом економічної системи залежить від ролі державного регулювання та впливу ринкових механізмів. На нашу думку, для сприяння розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки належать саме ринкові важелі стимулювання підприємницької діяльності.

На національному рівні підприємництво виступає як чинник макроекономічного зростання, оскільки через ринкові механізми формується пропозиція, визначаються потреби та забезпечується економічний та науково-технічний прогрес. Важливо відзначити, що підприємницька діяльність не виключає моделі "попит-пропозиція". Підприємець, через арбітражування, спрямовує ринкову систему до рівноваги, і відбувається цей процес за умови постійного новаторства, що надає йому динамічний характер та сприяє розвитку, враховуючи відбір новаторських рішень.

Отже, підприємництво є складним явищем, яке охоплює особистість підприємця, підприємницьке середовище та підприємницьку діяльність. З цієї причини формування підприємництва в сільському господарстві вимагає уваги владних структур у трьох напрямках:

- створення відповідного ринкового середовища, успішний розвиток підприємництва передбачає впровадження ринкових механізмів та створення сприятливого економічного клімату.
- організація підприємницьких структур та новий зміст господарській діяльності, ефективна підтримка включає створення підприємницьких структур та надання їм можливості для новаторської господарської діяльності.

— формування особистостей підприємців, забезпечення розвитку підприємництва вимагає активних заходів щодо формування та розвитку особистостей підприємців, враховуючи їхні навички та здатності.

Підприємництво представляє собою важливий інструмент економічного розвитку, що охоплює різноманітні аспекти особистісної і господарської діяльності. Сутність підприємництва полягає в його динамічному характері, постійних змінах і новаторстві, що сприяють виробленню нових вартостей та розвитку економіки в цілому.

Чинники економічного розвитку підприємництва включають створення сприятливого ринкового середовища, організацію підприємницьких структур, формування та розвиток особистостей підприємців. Забезпечення підприємництва в сільському господарстві вимагає активного втручання владних органів для створення сприятливих умов, сприяння новаторській господарській діяльності та формування підприємницького середовища.

1.2 Особливості функціонування малого та середнього підприємництва

Малі та середні підприємства (МСП) налічують найбільшу кількість у всіх розвинених країнах, а в деяких, таких як США та країни Європейського союзу, вони включають навіть підприємства з персоналом до 500 осіб [4, с. 96]. МСП займають стратегічне положення в рамках ринкової економіки, надаючи свободу вибору та сприяючи збільшенню робочих місць. Вони також відзначаються швидкою окупністю витрат та здатністю ефективно реагувати на зміни споживчого попиту.

Українське законодавство активно підтримує та надає правову базу для створення МСП. Засновники можуть бути представники будь-яких сфер виробничо-господарської діяльності, що підпадає під чинне законодавство.

Мале підприємництво взяло на себе важливу роль у вирішенні виробничо-економічних проблем країни. Шляхом здійснення бартерних операцій воно спроможне не лише зупинити спад виробництва, а й сприяти його росту, підвищити конкурентоспроможність національної продукції [6, с. 10]. Такий

внесок виконує важливу роль у сталому розвитку економіки та сприяє її зростанню.

Малі підприємства можуть бути важливими для великих підприємств у ролі постачальників різних послуг, таких як заготівельне, ремонтне обслуговування та інші. Вони сприяють вирішенню значних економічних проблем для великих підприємств, зокрема:

- переробка відходів великих підприємств;
- використання робочої сили, яка не знаходить застосування у великих підприємствах (студенти, пенсіонери, підлітки, інваліди);
- залучення громадян, які не бажають вкладати кошти в цінні папери, але хочуть використовувати їх для розвитку великих підприємств та інше.

Малі підприємства також виконують роль значного платника податків, що сприяє вирішенню фінансово-економічних проблем держави та уникненню дефіциту державного бюджету. Вони також сприяють вирішенню проблем безробіття, діючи як роботодавці. Забезпечуючи можливість молодим фахівцям спробувати себе у різних ролях, від працівника до власника чи керівника підприємства, малі підприємства сприяють розвитку індивідуального підприємництва [1, с. 72].

У процесі розвитку малого підприємництва виникає ряд різноманітних проблем та викликів, які є суттєвими перешкодами для підприємців. До основних проблем можна віднести:

- обмежений доступ до фінансових та кредитних ресурсів, підприємці часто стикаються з труднощами у здобутті необхідних фінансових ресурсів та отриманні кредитів для розвитку своїх підприємств;
- вплив економічних факторів, різноманітні економічні чинники, такі як інфляція та зміни на ринку, можуть негативно впливати на стабільність та прибутковість малих підприємств;
- нестача висококваліфікованих фахівців, здобуття та утримання кваліфікованих співробітників може бути викликом для малих підприємств, оскільки конкуренція за талановитими фахівцями завжди є високою;

- малий досвід підприємця-початківця, багато починаючих підприємців можуть стикатися з відсутністю необхідного досвіду та знань у керуванні підприємством;
- ризик банкрутства, збільшений ризик банкрутства є завданням для багатьох малих підприємств, особливо в умовах конкурентного ринкового середовища.

Незважаючи на ці виклики, багато підприємств малого та середнього бізнесу демонструють швидкий розвиток. Це обумовлено їхньою властивістю бути мобільними та здатними швидко адаптуватися до змін на ринку, регулюючи обсяги виробництва відповідно до власних виробничих можливостей.

У реалізації малого підприємництва народжується не лише низка вже згаданих проблем, а й ті, що є наслідком штучних обмежень та регулювань у сфері економічних та організаційних процесів. Це охоплює проблеми реєстрації, ліцензування, контролю, а також обтяження різноманітними зборами та платежами. Адміністративні обмеження, що накладаються місцевими органами влади, також впливають на підприємницьку діяльність, вимагаючи від підприємців дотримання обов'язкових правил та процедур. У зв'язку з невизначеністю та періодичними змінами законодавства, численні малі та середні підприємства зазнають збитків, а деякі навіть обирають шлях "тіньової економіки" [3, с. 7].

Урахування та вирішення цих труднощів стає ключовим чинником для створення та розвитку ефективного конкурентного середовища. Розбудова конкуренції позитивно впливає на динаміку та витривалість малих та середніх підприємств. Для забезпечення стійкого розвитку економіки України необхідно:

- здійснювати відновлення внутрішнього ринку, сприяючи розвитку виробництва товарів народного споживання;
- забезпечити стабільність валютно-грошової та фінансової сфер, підтримуючи показники інфляції, внутрішнього та зовнішнього боргу на оптимальному рівні;

- максимізувати факторні переваги України, такі як родючі сільськогосподарські угіддя, висококваліфікована робоча сила та розвинута виробнича інфраструктура;
- активізувати інвестиційні процеси та забезпечити зростання реальних доходів та купівельної спроможності населення;
- посилити соціальний захист, поліпшити умови життєдіяльності та підтримати підвищення ефективності малих та середніх підприємств.

Економічне зростання в Україні можливе лише шляхом тісної співпраці з великим бізнесом. Важливо, щоб держава реалізовувала політику підтримки середнього бізнесу, одночасно стимулюючи розвиток малого підприємництва. Це може бути досягнуте через надання адміністративних, податкових, фінансово-кредитних, та інвестиційних пільг, а також інших заходів підтримки, включаючи надання переваг при здійсненні державних закупівель. Такі заходи сприятимуть переходу малих підприємств до категорії середніх [5, с. 43].

Україні потрібні підприємства, які на договірній основі забезпечують технічне обслуговування і ремонт устаткування, техніки, приладів і апаратури.

Для ефективного розвитку малого та середнього підприємництва необхідна відповідна економічна база. Це включає в себе виробничий, науково-технічний та кадровий потенціал, який зараз використовується не в повному обсязі.

Держава повинна прийняти заходи для спрощення законодавства, визначення прав та обов'язків малого та середнього бізнесу, а також обмеження втручання місцевих органів влади в підприємницьку діяльність. Створення сприятливих умов для функціонування малого і середнього бізнесу через податкову, митну, грошово-кредитну політику та інші заходи також є важливою відповідальністю держави [2, с. 110].

Для формування та функціонування ринкового середовища для суб'єктів малого і середнього підприємництва на регіональному рівні необхідно проводити наступні заходи:

1. Заохочення розвитку малого та середнього підприємництва через професійну підготовку осіб, які мають намір займатися підприємницькою діяльністю.
2. Сприяння зростанню попиту на продукцію та послуги малого бізнесу.

3. Здійснення інформаційно-консультативної підтримки для тих, хто виражає бажання займатися підприємницькою діяльністю.

Надання фінансової допомоги та розробка місцевих стратегій розвитку малого підприємництва.

Ці заходи мають визначити вплив на ринкове середовище, сприяючи росту малого підприємництва. Програми підтримки малого бізнесу повинні стати ключовою частиною цього процесу.

Фінансова та кредитна підтримка має вирішальне значення для розвитку малого та середнього бізнесу. Державна політика повинна спрямовуватися на створення розвинутої мережі фінансово-кредитних установ, страхових компаній, інвестиційних та страхових фондів. Комерційні банки також повинні отримувати стимули для надання цільових пільгових кредитів малому та середньому бізнесу.

Для повноцінного розвитку малого та середнього підприємництва обов'язковою є створення розвинутої системи інформаційного обслуговування. Державна підтримка суб'єктів малого підприємництва має здійснюватися через створення ефективної мережі консультативних, юридичних та бухгалтерських фірм, а також регіональних інформаційно-аналітичних центрів та інших відповідних структур [4, с. 38].

Держава має взаємодіяти з підприємцями для підтримки їхньої діяльності, забезпечуючи захист малих та середніх підприємств і їхньої власності, а також здійснюючи контроль за виконанням законів згідно з чинним законодавством.

Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що поняття "малого підприємництва" можна розглядати не лише цілеспрямовану підприємницьку діяльність фізичних або юридичних осіб, пов'язану з підвищеним ризиком та ґрунтовану на використанні інноваційної ідеї. Його основною метою є максимізація прибутку через виробництво і продаж товарів, виконання робіт та надання послуг, з урахуванням економічних, соціальних, екологічних та стратегічних компонентів, і при цьому з дотриманням законодавства.

Однак поняття "малого підприємництва" також включає у себе бажання стати сполучною ланкою між великим та середнім підприємництвом і суспільством, в особі споживача, відповідно до запропонованих критеріїв. Окрім

чисельності працівників, критерії визначення малого підприємництва повинні враховувати соціальну та екологічну важливість його діяльності для держави та суспільства.

Надаємо пріоритет підтримці розвитку малого бізнесу як невід'ємної частини економіки через його мобільність, гнучкість та високу ефективність. Малі підприємства є стимуляторами національної економіки, і держава повинна забезпечити їм значну підтримку для сприяння їхньому розвитку.

1.3 Вплив малого та середнього підприємництва на розвиток національної економіки

Малий та середній бізнес відіграють важливу роль у ринковій економіці, сприяючи розв'язанню різноманітних соціальних, економічних і науково-технічних викликів, що стикається сучасне суспільство. На сучасному етапі розвитку української економіки, сектор малого та середнього бізнесу вирізняється своєю динамічністю та сприяє вирішенню проблем безробіття, створюючи конкуренцію і сприяючи експортному потенціалу та насиченню внутрішнього ринку різноманітними товарами та послугами для споживачів. Саме через це уряди багатьох країн звертають велику увагу на підтримку малих та середніх підприємств, враховуючи різні рівні соціально-економічного розвитку. Сприяння їхній діяльності стає важливим напрямком економічних реформ в Україні. Створення сприятливого середовища для розвитку та функціонування малих та середніх підприємств розглядається як ефективний інструмент розв'язання найважливіших соціально-економічних завдань.

Актуальність розвитку малого та середнього бізнесу сьогодні надзвичайно важлива, оскільки вони є не тільки соціально-економічним фундаментом, але й необхідним елементом для успішного розвитку інноваційно-орієнтованої економіки європейських країн. Малі та середні підприємства є найрозповсюдженішою формою підприємницької активності та відіграють ключову роль у забезпеченні соціально-економічної стабільності розвитку [7, с. 12].

Розвиток та функціонування малих та середніх підприємств приносить низку переваг, включаючи забезпечення національного ринку товарами та послугами, необхідними безпосередньо споживачам, сприяння впровадженню інновацій і новітніх технологій, створення робочих місць, зменшення рівня безробіття та стимулювання споживання та зростання виробництва.

Важливо відзначити, що великий внесок малий та середній бізнес робить у темпи економічного зростання, структуру та якість внутрішнього валового продукту (ВВП). Заохочуючими чинниками для розвитку цього сектору є той факт, що, по-перше, невеликі компанії мають більший обсяг реалізації порівняно з великими, по-друге, суб'єкти малого та середнього бізнесу сплачують більше сум податків, а по-третє, вони створюють значну кількість робочих місць у порівнянні з великими корпораціями. Наприклад, в Європейському Союзі малі та середні підприємства становлять 99% від усіх підприємств, а протягом останніх п'яти років вони створили більше 85% нових робочих місць [1].

Малий та середній бізнес в економіці держави виконує ряд конкретних соціально-економічних функцій:

1. Стимулює демонополізацію, приватизацію та роздержавлення економіки: Підтримує розвиток економічної конкуренції та формує численні суб'єкти ринкового господарства, орієнтовані на попит.

2. Залучає різноманітні ресурси, природні, фінансові, людські та інші ресурси, які зазвичай виключаються з області уваги великих корпорацій.

3. Удосконалює ринки, забезпечує еластичність структури ринків, регулює попит, пропозицію та ціни, компенсує втрати пропозиції великих компаній та індивідуалізує пропозицію та диференціює попит.

4. Дозволяє уникнути великим підприємствам нерентабельного виробництва, через укладання коопераційних угод, що дозволяють збільшити гнучкість виробництва та зменшити комерційний ризик.

5. Створює додаткові робочі місця, надає можливість працевлаштування тим, хто втратив роботу під час реструктуризації великих підприємств.

6. Стимулює ділову активність та розвиток середнього класу, формує соціальну базу для економічних реформ та забезпечує стабільність суспільства.

7. Пом'якшує соціальну напругу, зменшує майнову диференціацію та підвищує рівень доходів населення.

8. Збільшує гнучкість національної економіки, допомагає адаптувати ринкову пропозицію до сучасних умов відкритої економіки.

9. Сприяє демократизації суспільства та раціоналізації системи управління, допомагає у створенні більш демократичного та раціонального економічного середовища [2, с. 77].

Протягом останнього року вітчизняний бізнес став жертвою розгорнутої ворожої дії, ініційованої росією. Підприємці несли величезні втрати, проте продовжують утримувати свої підприємства на плаву. Журналісти УНІАН розслідували, яким став для бізнесу перший рік воєнних подій та які виклики можна очікувати в найближчому майбутньому.

Економіка України зазнає наслідків кривавого конфлікту з росією протягом вже року. Протягом цього часу вітчизняні підприємці активно пристосовуються до нових суворих умов, спробуючи вижити під впливом шоку від початку повномасштабної агресії.

Багато підприємств зазнали значних фінансових втрат, особливо на етапі розпочаття великої війни. Зрозуміло, що є підприємці, які втратили все через жорстокі руйнування та окупацію частини нашої території. Однак в цілому бізнес продовжує свою діяльність, намагаючись подолати всі труднощі, що виникли внаслідок ворожих дій та енергетичної кризи, спричиненої розгортанням конфлікту.

Останнім часом в Україні відбулися значущі зміни в розвитку сектору малого та середнього бізнесу. Для підтримки бізнесу в Україні під час воєнних подій уряд впровадив кілька програм, зокрема податкові пільги, такі як звільнення від сплати ЄСВ у разі відсутності доходу у підприємців та звільнення від сплати екологічного та земельного податків на період воєнного стану та рік після нього для підприємств, що знаходяться в зоні бойових дій. Додатковим важливим аспектом ефективної підтримки та відновлення бізнесу є використання світового досвіду країн у ситуаціях форс-мажору, таких як війни чи пандемії.

Розширення доступу до капіталу для МСП:

- співпраця між урядом та міжнародними кредитними агентствами та організаціями, такими як USAID, Оксфам, SIDA, для розширення бізнесу в країні;
- конструктивна співпраця між приватними підприємствами, інституційними інвесторами, банками розвитку та іншими фінансовими установами з МФК, щоб підтримати підприємства, як це було реалізовано угодою між Diamond Trust Bank Kenya Limited та МФК;
- використання фінансово-технологічних компаній для розробки психометричних інструментів оцінки підприємницьких здібностей для підвищення кредитної доступності та зниження ризиків.

Розширення доступу МСП до навчальних та консультаційних програм:

- запуск програм розвитку навичок підприємництва та підтримки МСП, включаючи спільні ініціативи з Оксфам для підвищення стійкості фермерських господарств;
- забезпечення підприємців доступом до консультаційних сесій з міжнародними експертами, що може включати онлайн-платформи, подібні до "Дія. Бізнес" від Міністерства цифрової трансформації України.

Адаптація світового досвіду до українських реалій сприятиме відновленню та розвитку економіки після воєнних подій.

Для подальшого покращення інвестиційного клімату в Україні наразі важливим є вдосконалення правової та організаційної бази з метою підвищення ефективності механізмів, що забезпечують сприятливий інвестиційний клімат. Важливо сформувати фундамент для збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу шляхом впровадження європейських стандартів є пріоритетом сучасного розвитку України. Це не лише сприятиме розвитку приватного підприємництва, але й виявить позитивний вплив на економіку в цілому. Важливо, щоб держава розуміла, що малий та середній бізнес є ключовою платформою для розвитку

країни і важливим інструментом впровадження реформ для покращення економіки загалом.

Сьогодні існує значна кількість проблем, які потребують уваги: велика частка тіньової економіки, адміністративний тиск та корупційні практики, земельні питання, а також перешкоди для мобільності через недостатньо розвинену інфраструктуру. Для вирішення цих викликів важливо використовувати досвід розвинених країн Європи та застосовувати засоби підтримки розвитку малого та середнього бізнесу. Це може включати створення сприятливих умов для підприємництва, полегшення доступу до нових ринків та фінансів, підтримку конкурентоспроможності та інновацій, а також надання консультативної допомоги та інформаційної підтримки для малих і середніх підприємств [6].

Один із необхідних кроків у напрямку покращення умов для малого та середнього бізнесу полягає в переході на європейські стандарти фінансової звітності та зміні системи оподаткування. Ключовим етапом у розвитку цього сектору є активна підтримка з боку держави та впровадження спеціальних програм, спрямованих на зменшення ризиків для нових підприємств і підвищення їхньої конкурентоспроможності на ринку.

Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу повинно стати стратегічним напрямком у розвитку економіки України, оскільки це є основним шляхом до впровадження ринково-інноваційної економіки, створення нових робочих місць, розширення використання інформаційних технологій тощо. У результаті це призведе до поповнення Державного бюджету та Пенсійного фонду країни.

Зростання малого та середнього бізнесу має слідувати прикладу європейських країн, які вже впроваджують ефективні методи, інструменти та заходи для стимулювання розвитку цього сектору.

Мале підприємництво відіграє ключову роль у розвитку національної економіки та має значний вплив на різноманітні аспекти її функціонування через створення робочих місць, малі підприємства є важливим джерелом нових робочих місць, забезпечуючи зайнятість для значної частини населення;

гнучкість та швидкість прийняття рішень у малих підприємствах сприяють активному створенню вакансій та адаптації до змін на ринку праці; стимулювання інновацій, малі підприємства часто є джерелом новаторських ідей та технологій, сприяючи розвитку інновацій та підтримці конкурентоспроможності; гнучкість структури та більший рівень особистої відповідальності підприємців часто сприяють творчому підходу до вирішення проблем; збільшення виробництва та обігу товарів та послуг, малі підприємства вносять великий внесок у виробництво та обіг товарів і послуг, сприяючи диверсифікації економіки; розвинені малі бізнеси можуть стати важливим джерелом експортних продуктів, сприяючи розширенню зовнішньоекономічної діяльності; зближення з ринками та споживачами, малі підприємства часто легше адаптуються до місцевих умов та потреб споживачів, взаємодіючи тісно з місцевою громадою; забезпечення доступності товарів та послуг на місцевому рівні сприяє розвитку соціально-економічної інфраструктури; стабільний розвиток регіонів, малі підприємства можуть відігравати важливу роль у сталому розвитку регіонів, сприяючи вирішенню проблем зайнятості та підтримці місцевих економічних систем; зниження безробіття та бідності, розвиток малого підприємництва сприяє зменшенню безробіття та бідності, забезпечуючи можливості для самозайнятих та розвитку підприємницького потенціалу.

Загалом, мале підприємництво є необхідним елементом економічної складової держави, що сприяє сталому розвитку та розширенню можливостей для соціального-економічного розвитку нашої країни.

Висновки до розділу 1

Розуміння підприємництва як ключового фактора економічного прогресу важливе для розвитку сучасного суспільства. Його роль у створенні робочих місць, формуванні інновацій та забезпеченні стійкого економічного зростання надає йому стратегічне значення в сучасній економічній парадигмі.

Загалом, підприємництво є інструментом, який визначає економічний ландшафт, створює умови для соціального розвитку та сприяє формуванню стійкого економічного простору. Забезпечення його підтримки та розвитку

відіграє важливу роль у створенні життєздатного та конкурентоспроможного суспільства.

Мале підприємництво є необхідною та важливою складовою сучасної економіки. Воно вирізняється особливою мобільністю, гнучкістю та високою ефективністю. Основна мета малого підприємництва полягає в підвищенні добробуту підприємця та його сім'ї. Це важливий фактор, що підтримує розвиток бізнесу та сприяє його стабільності. Крім економічних вимірів, мале підприємництво повинно враховувати соціальну та екологічну важливість своєї діяльності для держави та суспільства в цілому. У зв'язку зі своєю роллю у розвитку економіки, малі підприємства потребують значної підтримки від держави. Це може включати фінансові заходи, освітні програми, спрощені податкові режими тощо.

Мале підприємництво може виступати як інструмент для вирішення соціальних та екологічних проблем суспільства. Розвиток малих підприємств може призвести до зростання обсягів випуску продукції та послуг, спрямованих на вирішення цих проблем. Узагальнюючи, мале та середнє підприємництво відіграє важливу роль у стабільності та розвитку економіки, проте йому необхідна підтримка та увага для досягнення свого повного потенціалу та вирішення суспільних викликів.

Малі підприємства відіграють вирішальну роль у розвитку національної економіки і мають суттєвий вплив на різноманітні аспекти її функціонування через низку факторів, а саме створення робочих місць, стимулювання інновацій, збільшення виробництва та обігу товарів та послуг, зближення з ринками та споживачами, стабільний розвиток регіонів, зниження безробіття та бідності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Природні та економічні особливості Івано-Франківської області та аналіз основних соціально-економічних показників її діяльності

Івано-Франківська область розташована на південному заході України та характеризується різноманітним рельєфом, який поділяється на три основні частини: рівнинну, передгірську і гірську. Рівнинна ділянка знаходиться на північному сході області та межує з річкою Дністер. Гірська частина включає в себе Східні Карпати, де розташована найвища гора України – Говерла (2061 м). Клімат в області характеризується м'якою зимою з середньою температурою січня близько -5°C та теплим літом із середньою температурою липня близько $+18^{\circ}\text{C}$. На схилах Карпат сніг лежить понад 5 місяців на рік. Лісова покривало становить 41% території області. Область перетинається мережею річок – 8160 водотоків з загальною довжиною 1554 км, з яких 35% є гірськими і підходять для занять водними видами спорту.

На території області досліджено 160 родовищ, які містять 24 види корисних копалин. Івано-Франківщина володіє основними запасами нафти і газу в межах Карпатської нафтогазової провінції. Серед нафтових родовищ найбільшим за запасами є Долинське, а серед нафтогазових – Битків-Бабченське, а газових – Богородчанське.

Значні запаси нерудних мінеральних ресурсів представлені калійними солями, що знаходяться в Калусько-Голинському родовищі. Також тут присутні поклади магнієвих солей. Родовища кухонної солі в Болехові та Долині мають міжрегіональне значення. Щодо сировини для будівельних матеріалів, область розпоряджається великими запасами вапняків (Липовецьке родовище), мергелів (Міжгірсько-Дубовецьке) та гончарних глин (Коломийське). Також в Карпатах можна знайти пісковики, гравій, галечники та інші корисні матеріали. В Українських Карпатах є обмежені резерви залізних і марганцевих руд, міді, цинку, срібла і золота. Однак, в природно-ресурсному потенціалі області

ключове місце належить лісовим ресурсам. При середній лісистості України, яка становить 14%, у Івано-Франківській області цей показник досягає 43,5%, охоплюючи лісами площу 606,5 тис. гектарів.

Економіка області характеризується індустріально-аграрним спрямуванням, зосередженою мережею понад 300 промислових підприємств, на яких зайнято 99,6 тис. працівників. Область охоплює практично всі сфери виробництва, за винятком видобутку вугілля.

Значний вплив на економічний розвиток області мають обробна та добувна промисловість, а також важливий внесок у зростання виробництва товарів для внутрішнього ринку роблять хімічна та нафтохімічна, паливно-енергетична, деревообробна, легка та машинобудівна галузі. За сприятливих зовнішніх умов спостерігається збільшення обсягів виробництва товарів для внутрішнього ринку.

В області добре розвинена транспортна інфраструктура, включаючи широку мережу залізничного та автомобільного транспорту.

На сьогоднішньому етапі розвитку, Навіть при умовах воєнних турбулентностей та викликів, спричинених агресією російської федерації, у 2023 році Івано-Франківщина засвідчує позитивні економічні результати. Це підтверджується, зокрема, вчасною сплатою податків і зборів. За попередніми оцінками, до кінця року планується залучити до бюджетів понад 32,2 мільярда гривень. Зазначено, що ця сума включає 10,6 мільярда гривень для державного бюджету, 10,9 мільярда гривень для місцевих бюджетів області та 10,7 мільярда гривень як єдиний внесок до Пенсійного фонду України. Порівняно з минулим роком, без урахування рентних платежів за надра, цей показник зріс на 441 мільйон гривень.

Свідченням позитивних тенденцій в економіці області є також збільшення кількості суб'єктів господарювання - наразі їх налічується 91 тисяча, що є зростанням на 8,2 тисячі з початку конфлікту. Слід зазначити, що до цього числа входять 90 релокованих підприємств, які сплатили 56 мільйонів гривень податків. Утім, за цей період діяльність припинили 4,6 тисячі суб'єктів господарювання.

Для оцінки соціально-економічного розвитку області було обрано показники середньомісячної заробітної плати одного штатного працівника, обсяг реалізованої промислової продукції, експорт товарів, імпорт товарів та оборот роздрібною торгівлі.

Таблиця 2.1 – Показники соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області [11].

Показники	Роки				
	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн	7480	8745	9788	11807	11827
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн	65011,4	61408,7	54364,7	85878,9	10080,5
Експорт товарів, млн. дол. США	819,8	842,0	687,1	1056,7	69,0
Імпорт товарів, млн. дол. США	761,8	760,6	572,6	871,2	23,6
Оборот роздрібною торгівлі, млн. грн	21922,1	25789,2	27348,9	32917,8	3328,6

Таблиця 2.2 — Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

Роки	Фактичне значення	Абсолютне відхилення		Темпи росту, %		Темпи приросту, %	
		Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.	Баз.	Ланц.
1	2	3	4	5	6	7	8
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн							
2018	7480			100		100	
2019	8745	1265	1265	116,91	116,91	16,91	16,91
2020	9788	2308	1043	130,86	111,93	30,86	11,93
2021	11807	4327	2019	157,85	120,63	57,85	20,63
2022	11827	4347	20	158,11	100,17	58,11	0,17

Продовження таблиці 2.2

Обсяг реалізованої промислової продукції, млн. грн							
2018	65011,4			100,00		100,00	
2019	61408,7	-3602,7	-3602,7	94,46	94,46	-5,54	-5,54
2020	54364,7	-10646,7	-7044	83,62	88,53	-16,38	-11,47
2021	85878,9	20867,5	31514,2	132,10	157,97	32,10	57,97
2022	10080,5	-54930,9	-75798	15,51	11,74	-84,49	-88,26
Експорт товарів, млн. дол. США							
2018	819,8			100,00		100,00	
2019	842,0	22,2	22,2	102,71	102,71	2,71	2,71
2020	687,1	-132,7	-154,9	83,81	81,60	-16,19	-18,40
2021	1056,7	236,9	369,6	128,90	153,79	28,90	53,79
2022	69	-750,8	-987,7	8,42	6,53	-91,58	-93,47
Імпорт товарів, млн. дол. США							
2018	761,8			100,00		100,00	
2019	760,6	-1,2	-1,2	99,84	99,84	-0,16	-0,16
2020	572,6	-189,2	-188	75,16	75,28	-24,84	-24,72
2021	871,2	109,4	298,6	114,36	152,15	14,36	52,15
2022	23,6	-738,2	-847,6	3,10	2,71	-96,90	-97,29
Оборот роздрібної торгівлі, млн. грн							
2018	21922,1			100,00		100,00	
2019	25789,2	3867,1	3867,1	117,64	117,64	17,64	17,64
2020	27348,9	5426,8	1559,7	124,75	106,05	24,75	6,05
2021	32917,8	10995,7	5568,9	150,16	120,36	50,16	20,36
2022	3328,6	-18593,5	-29589	15,18	10,11	-84,82	-89,89

Отже, як свідчать дані таблиці 2.2 середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника протягом аналізованого періоду мала тенденцію до зростання. Так, протягом 2018-2022 рр. даний показник збільшився на — 58,11% порівняно з базовим періодом дослідження. Щодо ланцюгових темпів приросту даного показника то варто відмітити його найбільше зростання у 2021 р. відносно 2020 р. на — 20,63%., найменший приріст показника зафіксовано у 2022 р. відносно 2021 р., що склав — 0,17%, в абсолютному значенні дане збільшення склало — 20 грн. Отже, незважаючи на всі негативні тенденції в країні даний показник зростає, хоча у 2022 р. його збільшення було дуже незначним.

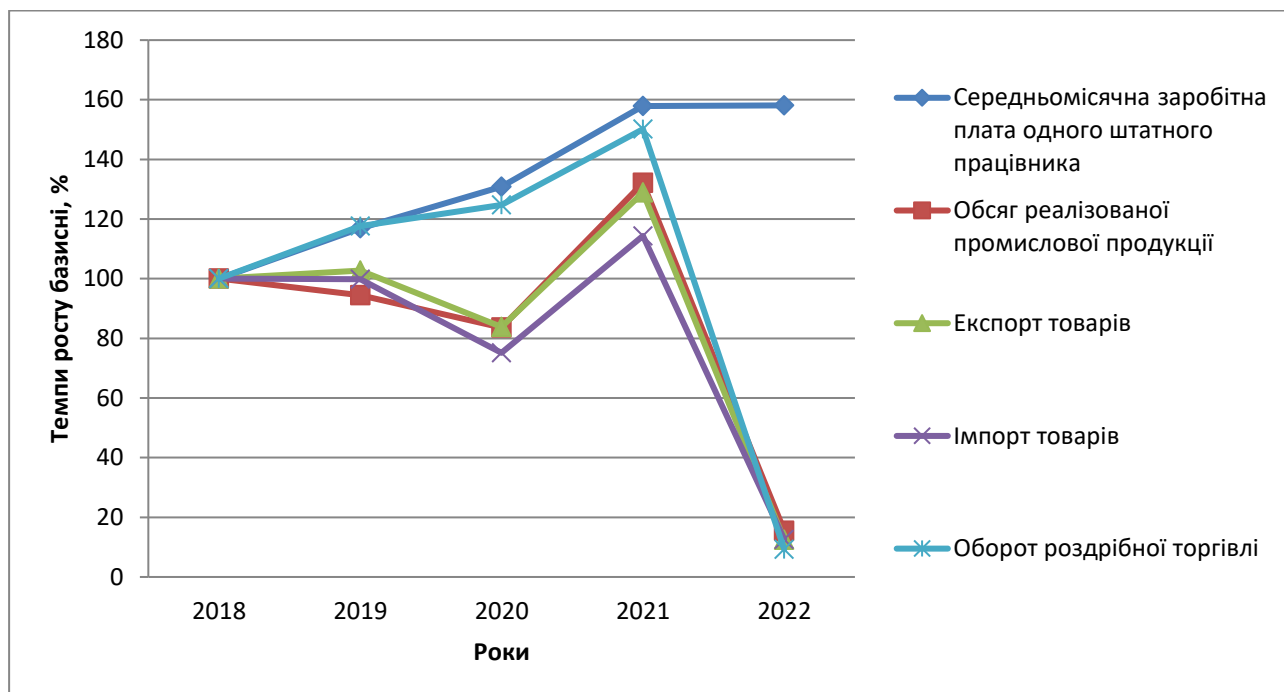

Рисунок 2.1 – Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області

Щодо обсягів реалізованої промислової продукції в області то варто відмітити суттєве зниження даного показника у 2022 р. відносно базового та попереднього періоду, що зокрема склало — 84,49% та 88,26 відповідно. Щодо попередніх років то вищезначений показник знижувався протягом 2019-2020 рр. відносно 2018 рр., так у 2019 р. — 5,54% та у 2020 р. — 16,38%, проте вже у 2021 р. мав тенденцію до зростання, яке склало — 32,10%, однак у 2022 р. відбулося його значне зниження.

Щодо показника експорту товарів то варто також відмітити аналогічну тенденцію, зокрема спадна тенденція зафіксована у 2022 р. відносно базового та попереднього періоду, та склала — 87,51% та 90,31% відповідно. Найбільше значення показника експорту можемо спостерігати у 2021 р. відносно базового 2018 р., що склало 1056,7 млн. дол. США.

Щодо імпорту товарів в Івано-Франківській області то варто також відмітити суттєве зниження показника у 2022 р. відносно базового та попереднього періодів, що зокрема склало — 87,39% та 88,97% відповідно. Найбільшого свого значення показник досягнув у 2021 р. і склав — 871,2 млн. дол. США.

Оборот роздрібної торгівлі протягом аналізованого періоду мав тенденцію до зменшення також, зокрема у 2022 р. даний показник знизився до рівня — 90,74% відносно базового 2018 р. Варто зазначити стабільне зростання показника за період 2018-2021 рр., проте вже наступного року ситуація суттєво погіршилася.

Отже, основними причинами негативної тенденції всіх вищезначених показників є повномасштабне військове вторгнення. У товарній структурі експорту Івано-Франківської області відзначається наявність як сировинної, так і продукції промислового виробництва. Зокрема, суб'єкти господарювання області відзначаються в експорті машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання, що складає 28% від загального обсягу експорту. За період з січня по вересень 2022 року, обсяг експорту цих товарів збільшився на 20,7%. Продукти рослинного походження вносять 19,6% в загальнообласний експорт, і серед них зернові культури складають 12,7%, зростаючи у 1,5 та 2 рази відповідно. Мінеральні продукти становлять 11,7% в структурі експорту, зростаючи майже на третину. Протилежно, експорт деревини та виробів з деревини зменшився на 21,9%, складаючи 17% загального експорту області.

Протягом перших 9 місяців цього року Івано-Франківщина внесла 1,7% у загальнодержавний експорт товарів. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності області експортували 6,7% загальнодержавного обсягу деревини та виробів з деревини та 6,3% машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання. За обсягами експорту область розташувалася на 19-му місці серед регіонів України. Військові події суттєво вплинули на підприємницьку сферу як у місті Івано-Франківськ, так і в усій країні. Івано-Франківщина, як тилова область, стикається з необхідністю забезпечення функціонування економіки та надання підтримки тим, хто зараз знаходиться на передових лініях, однак більшість переселених підприємств, що становить приблизно 70%, залишають незмінним своє місце реєстрації. Іншими словами, всі податки не спрямовуються в досліджувану область, що також має вплив на її соціально-економічний розвиток.

2.2 Аналіз показників діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області

Для поглибленого дослідження впровадження заходів підтримки малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській області, необхідно проаналізувати показники діяльності суб'єктів середнього, малого підприємництва, який дозволяє оцінити ефективність господарювання підприємств. Це важливо для визначення, наскільки добре суб'єкти МСП використовують ресурси та генерують прибуток та дозволяє оцінити результати та ефективність заходів, спрямованих на підтримку МСП, що є важливим для коригування політики та прийняття належних рішень.

Отже, аналізуючи показники діяльності суб'єктів малого та середнього (Додаток А) можемо відмітити зростання кількості діючих суб'єктів господарювання протягом досліджуваного періоду порівняно з базовим періодом, однак ланцюгова зміна кількості суб'єктів середнього підприємництва свідчить про зменшення їх кількості у 2022 р. — 6,91%, кількість малих підприємств знизилася у 2021-2022 рр. — 6,01% та — 3,99% відповідно. Аналогічну тенденцію можемо спостерігати і у суб'єктів мікропідприємництва у 2021 р. їх кількість знизилася — 6,48% відносно попереднього періоду, а у 2022 р. — 4,64%.

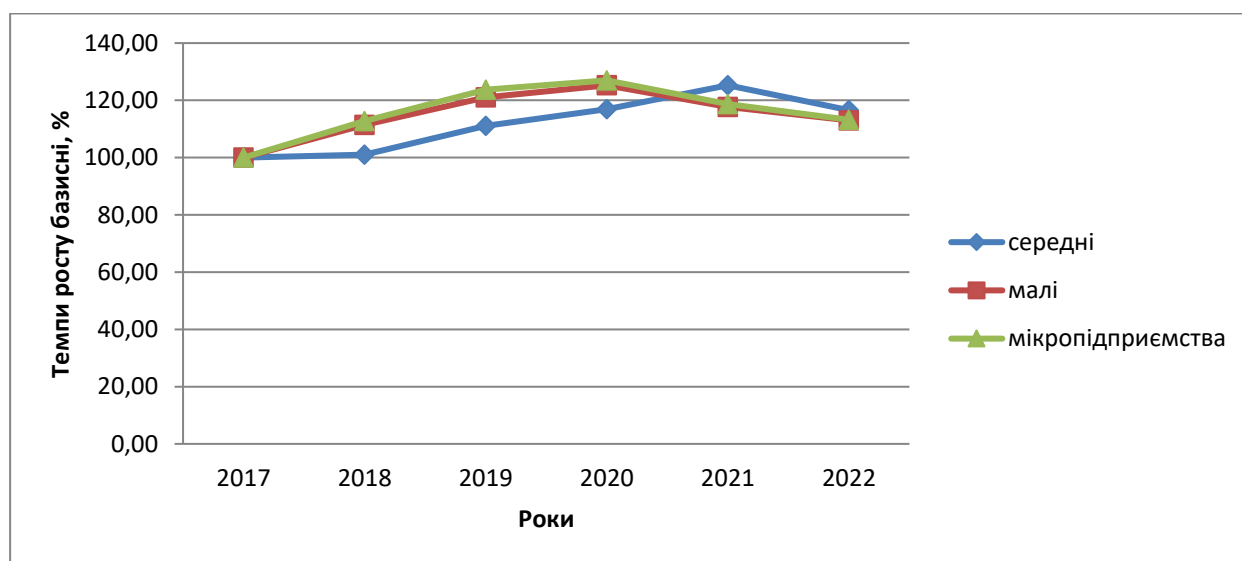

Рисунок 2.2 — Показники діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області

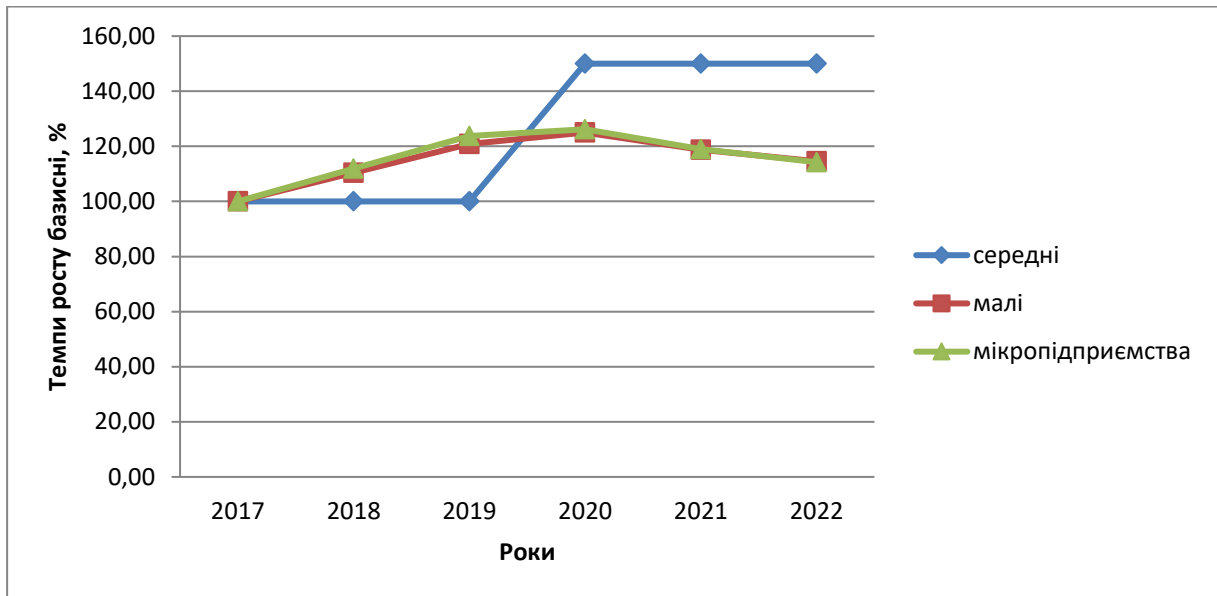

Рисунок 2.3 — Кількість суб’єктів господарювання малого та середнього підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення у Івано-Франківській області

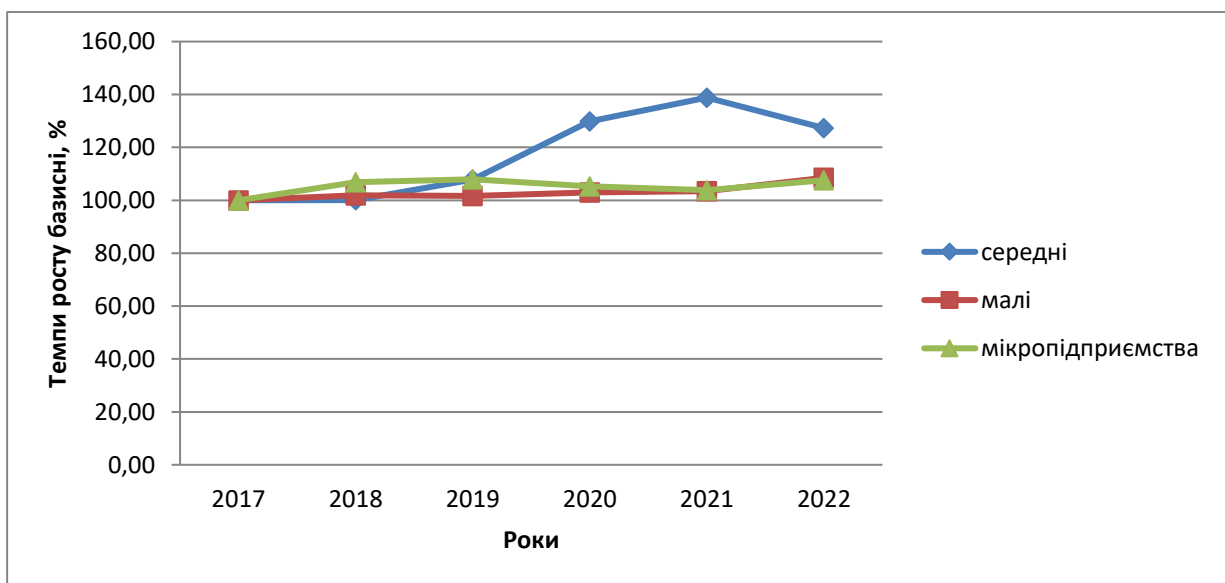

Рисунок 2.4 — Кількість зайнятих працівників малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області

Аналізуючи кількість суб’єктів господарювання малого та середнього підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення у Івано-Франківській області можемо спостерігати незначне зростання кількості середніх підприємств та скорочення кількості малих. Кількість суб’єктів мікропідприємництва також зменшувалася протягом 2021-2022 рр.

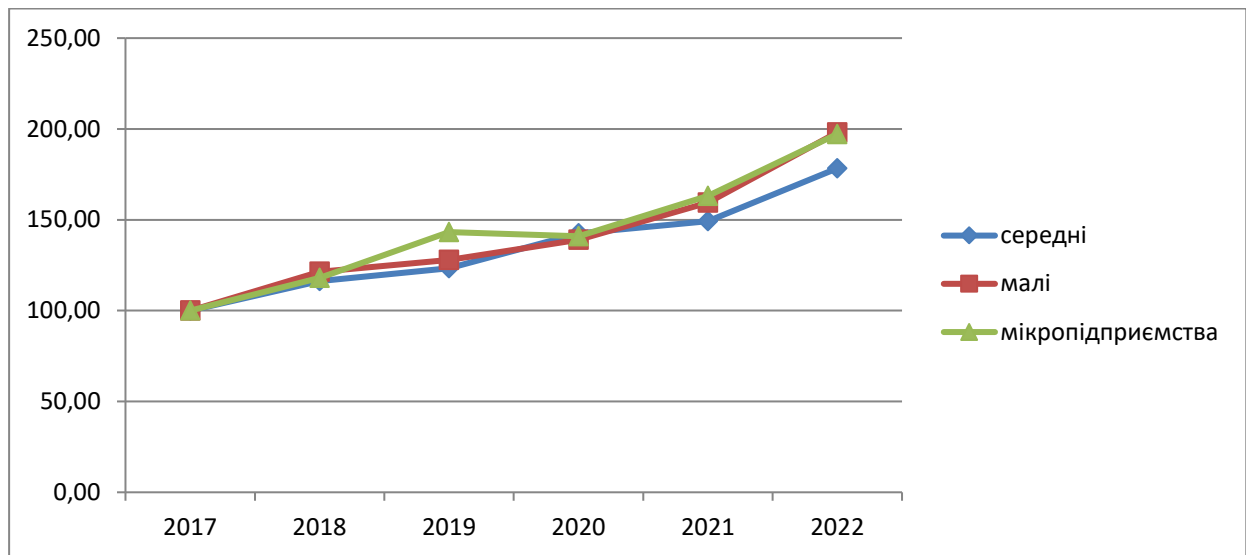

Рисунок 2.5 — Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг) суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області

Щодо кількості зайнятих працівників малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області то варто відмітити їх зростання відносно базового періоду, проте відносно попереднього у 2022 р. відбулося зниження проти 2021 р. — 8,27% кількості зайнятих працівників середнього підприємництва, та зростання кількості зайнятих працівників малого підприємництва на 4,85%.

Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг) суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області збільшувався протягом всього досліджуваного періоду, найбільше зростання можемо спостерігати у 2022 р. відносно базового та попереднього періоду, що склали 78,33% для середнього підприємництва та 98,10% для малого.

Отже, проаналізувавши показники діяльності суб'єктів середнього, малого підприємництва в Івано-Франківській області, варто відзначити, що у структурі підприємств області не відзначено значних змін, вона залишається стабільною, зокрема частка малих підприємств становить 95,4% від загальної кількості (83,8% з яких – мікропідприємства), середніх – 4,5%, великих – 0,1%. Таким чином, питома вага середніх та малих підприємств складає 99,9% усіх економічно активних підприємств області, що відповідає європейським стандартам.

У розрахунку на 10 тисяч наявного населення області кількість підприємств становила 60 одиниць. На 10 тисяч осіб наявного населення області припадає 57 малих підприємств та 3 середні.

Порівняно з 2019 роком, кількість зайнятих на підприємствах зросла на 2,6 тисячі осіб і склала 112,1 тисяч. Сектор малого та середнього бізнесу відіграє значну роль на ринку праці, оскільки на початок 2021 року на середніх та малих підприємствах працювали 91,0% зайнятих працівників усіх підприємств-суб'єктів господарської діяльності області, порівняно з 90,3% на початок 2020 року. Основними причинами зниження показників у 2019 р. та у 2022 р. є ковідові пандемія, проте у 2021-2022 рр. досліджувана область майже повністю відновила свою діяльність після пандемії.

У цілому за 2022 рік обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств області збільшився на 5,0% в порівнянні з 2021 роком і склав 126,4 млрд грн. Питома вага малих і середніх підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції на початок 2022 року становила 65,1%, що порівняно з 63,4% на початок 2021 року вказує на зростання. Найбільшу частку реалізованої продукції склали такі галузі як промисловість, яка забезпечила 44,0% обсягу (55,6 млрд грн); оптова та роздрібна торгівля, автотранспортні засоби та мотоцикли – 31,6% (39,9 млрд грн); сільське, лісове та рибне господарство – 7,8% (9,8 млрд грн); транспорт, складська господарка, поштова та кур'єрська діяльність – 5,5% (близько 7,0 млрд грн); будівництво – 4,7% (5,9 млрд грн). Найбільша кількість малих та середніх підприємств продовжує розвиватися в Івано-Франківську, де їх кількість становить 3922 (48,3% від загальної кількості підприємств), у Калуші – 552 (6,8%), та у Коломиї – 419 (5,2%).

Результати реалізації заходів з підтримки малого та середнього бізнесу призвели до численних позитивних тенденцій у розвитку підприємництва в регіоні. Це включає збільшення кількості новостворених підприємств, розвиток малих та середніх підприємств, зростання обсягів реалізованої продукції та послуг, розширення числа працівників, а також збільшення податкових та зборів, що надходять до бюджету.

2.3 Аналіз фінансових результатів до оподаткування малих та середніх підприємств за видами економічної діяльності у Івано-Франківській області

Аналіз фінансових результатів до оподаткування малих та середніх підприємств має важливе значення для ефективного управління та прийняття стратегічних рішень. Важливими аспектами такого аналізу є визначення ефективності використання ресурсів та прибутковості діяльності підприємства. Даний аналіз допомагає визначити оптимальні стратегії розвитку для зменшення податкового тягаря, а також для максимізації прибутку, враховуючи різні аспекти оподаткування, зрозуміти поточний фінансовий стан підприємств та оцінити ефективність впроваджених заходів підтримки малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській області.

Фінансовий результат до оподаткування малих та середніх підприємств за видами економічної діяльності протягом 2018-2022 рр. (додатки Б, В, Г, Д, Е) свідчить, що протягом досліджуваного періоду загальна тенденція зміни показника була неоднозначною. Так, як свідчать результати аналізу по середніх підприємствах у 2022 р. фінансовий результат різко зменшився, що в абсолютному значенні склало — (-3957907,5) тис. грн. Щодо періоду 2018-2021 рр. то суттєве зменшення даного показника відбулося у 2019 р., проте вже наступні 2020-2021 рр. показник показав стійку тенденцію до зростання. Зниження вищезначеного показника протягом 2019 р. в основному відбулося через наслідки всесвітньої пандемії, щодо 2022 р. то основними причинами від'ємних значень показника є військова агресія російської федерації. Хоча Івано-Франківська область не знаходиться в епіцентрі повномасштабного вторгнення, проте активно тримає стрій за допомогою волонтерського руху, прийняттям та облаштуванням прихистків для переселенців та добровольчим хірургічним шпиталем.

Аналізуючи фінансові результати до оподаткування малих підприємств, варто відмітити від'ємні значення показника у 2018-2019 рр., що склали в абсолютному значенні — (-38944,4) тис. грн. та — (-697415,9) тис. грн. відповідно.

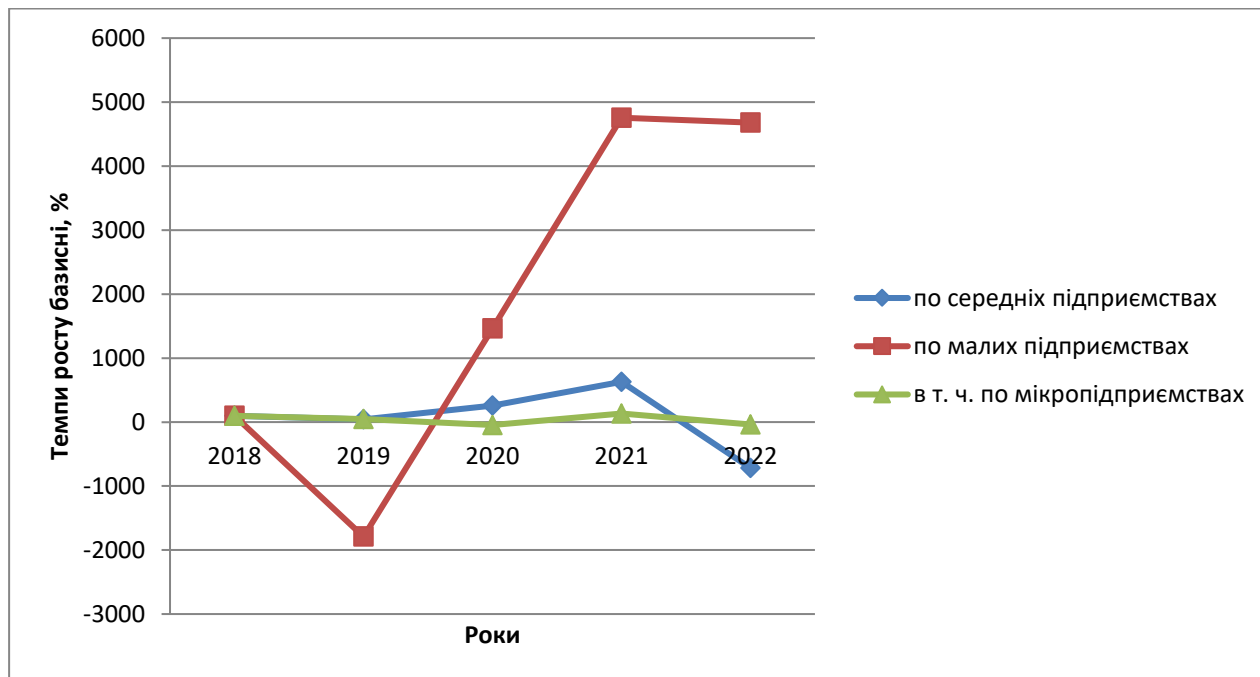

Рисунок 2.6 — Фінансові результати до оподаткування малих та середніх підприємств у Івано-Франківській області

Протягом періоду 2020-2022 рр. можемо спостерігати суттєве зростання даного показника, проте у 2022 р. відносно попереднього 2021 р. даний показник знизився на 30561,9 тис. грн. Загалом, варто відмітити, що незважаючи на загрозливні екзогенні фактори малий бізнес у Івано-Франківській області продовжує розвиватися та зумів вистояти незважаючи на суттєві труднощі функціонування.

Для більш повного аналізу було також проаналізовано діяльність мікропідприємств, отож протягом досліджуваного періоду від'ємні значення показника фінансового результату до оподаткування було зафіксовано у 2018 р. — (-461521,1) тис. грн., 2020 р. — (-211067) тис. грн. та у 2022 р. — (-169665) тис. грн. У 2019 та 2021 рр. фінансовий результат до оподаткування був додатнім та склав — 224069,4 тис. грн. і 618471,3 тис. грн. відповідно.

Загалом варто відмітити позитивну діяльність малих підприємств, які незважаючи на мінливі зовнішні умови господарювання продовжують функціонувати та розвиватися, щодо середніх підприємств то ситуація дещо гірша, проте зважаючи на значний досвід їхньої діяльності в Івано-Франківській області вони зуміють адаптуватися до нових умов господарювання. Зважаючи на

складну ситуацію в досліджуваній області під час військового вторгнення, варто відмітити роботу місцевих органів влади, якими впровадження заходів для підтримки малого та середнього бізнесу визначено як ініціатива, що сприяє ряду позитивних тенденцій у розвитку підприємництва в регіоні. Ці заходи призвели до збільшення кількості новостворених суб'єктів господарювання, росту кількості малих та середніх підприємств, збільшення загального обсягу реалізованої продукції та послуг, а також наростання кількості працівників, зайнятих у цих підприємствах. Крім того, ці заходи призвели до збільшення податкових та зборових надходжень до бюджету.

Ключовою складовою активізації економічного зростання на регіональному рівні визнається розвиток підприємництва та формування розвинутого підприємницького середовища. Це сприяє стимулюванню місцевої економічної ініціативи, активізації бізнес-процесів та підприємницького духу. Важливо відзначити, що підприємництво виступає важливим інструментом вирішення проблем зайнятості для учасників бойових дій та АТО/ООС, жінок, молоді та інших вразливих груп населення.

Розбудова інфраструктури, спрямованої на підтримку розвитку підприємництва в області, відбувалася у відповідності до положень Закону України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні". Загалом в області створено розгалужену мережу інфраструктури для підтримки малого та середнього підприємництва, яка на початок жовтня 2022 року налічувала, зокрема: 23 бізнес центри, 5 технопарків, 2 бізнес-інкубатори, 36 громадських організацій підприємців, 49 кредитних спілок, 5 фондів підтримки підприємництва та інше.

В рамках реалізації проекту "Мережа центрів підтримки бізнесу", спільно із Європейським банком реконструкції та розвитку за фінансової підтримки ЄС, у місті Івано-Франківську був започаткований Центр підтримки бізнесу. Громадська організація "Клуб ділових людей" здобула партнерство у цьому проекті та активно взаємодіє з підприємствами області, місцевими органами самоврядування та облдержадміністрацією. Протягом звітнього періоду для

підприємців Прикарпаття були проведені онлайн навчання, тренінги та презентації через платформу ZOOM.

Діє громадська організація "Івано-Франківська обласна сільськогосподарська дорадча служба" та ТОВ "Івано-Франківська сільськогосподарська дорадча служба", які надають соціально спрямовані консультаційні послуги сільськогосподарським підприємствам, фермерським та особистим селянським господарствам. Осередки сільськогосподарських дорадчих служб покривають практично всі райони області.

В Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу (ІФНТУНГ) та Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника діють центри трансферу технологій, спрямовані на впровадження науково-технічних розробок у реальний сектор економіки. Проектно-освітній центр "Агенти змін" Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника та Науковий парк "Прикарпатський університет" активно сприяють об'єднанню освіти та наукової сфери для підтримки інновацій.

На території Івано-Франківської області діє регіональний акселератор GСІР для інновацій, технологій та стартапів. Цей акселератор, що базується на Прикарпатському національному університеті, реалізує конкурс стартап-проектів з фокусом на впровадження "чистих" технологій. Один з переможців проекту – "Продовольчий банк "ТАРІЛКА" – отримав фінансову винагороду у розмірі 2500 доларів США.

Висновок до розділу 2

Отже, аналіз динаміки основних техніко-економічних показників показав, що основними факторами, що призвели до відмітної негативної тенденції в усіх вищезазначених показниках, є повноцінна військова агресія. У товарній структурі експорту Івано-Франківської області спостерігається наявність як сировинної, так і продукції промислового виробництва. Зокрема, суб'єкти господарювання області відрізняються експортом машин, обладнання та механізмів, електротехнічного обладнання, яке складає 28% від загального обсягу експорту. За період з січня по вересень 2022 року обсяг експорту цих

товарів зріс на 20,7%. Продукти рослинного походження складають 19,6% в загальнообласному експорті, і серед них зернові культури внесли 12,7%, збільшивши свій обсяг у 1,5 та 2 рази відповідно. Мінеральні продукти складають 11,7% в структурі експорту, зростаючи майже на третину. Навпаки, експорт деревини та виробів з деревини зменшився на 21,9%, становлячи 17% загального обсягу експорту області.

Після аналізу показників діяльності суб'єктів середнього та малого підприємництва в Івано-Франківській області виявлено, що структура підприємств залишається стабільною без значних змін. Малими підприємствами є 95,4% від загальної кількості (83,8% з них – мікропідприємства), середні становлять 4,5%, а великі лише 0,1%. Таким чином, сектори середнього та малого підприємництва мають питому вагу в 99,9% від усіх економічно активних підприємств області, що відповідає європейським стандартам.

Незважаючи на досягнуті позитивні результати, існують проблеми, які продовжують ускладнювати розвиток мікро-, малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області. До них відносяться обмежений доступ до доступних кредитних ресурсів, відсутність розвиненої інфраструктури підприємництва, скорочення ринків збуту та обмежена можливість виходу підприємств на міжнародні ринки.

Ключовими ініціативами у розвитку підприємництва визнаються фінансова та інформаційна підтримка мікро-, малого та середнього бізнесу, яка включає в себе мікрокредитування, проведення семінарів та видання інформаційних матеріалів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ У ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1 Перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни

Малі та середні підприємства (МСП) відіграють ключову роль в економіці України, представляючи понад 99% всіх зареєстрованих підприємств у країні. Ці підприємства є основним джерелом створення робочих місць, сприяють податковим надходженням до бюджету, активізують національний ринок і сприяють підтримці конкуренції. МСП в Україні охоплюють різні галузі економіки, включаючи виробництво, сільське господарство, будівництво та сферу послуг, і продовжують свою діяльність, незважаючи на наявний воєнний стан.

Проте, МСП виявляють високу чутливість до змін у зовнішньому економічному середовищі, першими реагуючи на будь-які нововведення та кризові явища. Це призводить до значних труднощів, які заважають їх розвитку та досягненню успіху. Сучасна ситуація відрізняється від минулих періодів, особливо з урахуванням триваючої війни в Україні, що значно вплинула на економіку країни, зокрема на сектор малого та середнього бізнесу. Проблеми, з якими стикаються підприємства, були важко передбачити, а сам перебіг подій мав різкий та непередбачуваний характер. Воєнна ситуація суттєво змінила усі аспекти діяльності МСП: фінансовий стан, виробничий процес, логістику, комунікації, інформаційні та інноваційні процеси, а також імідж компаній. До цього часу суб'єкти підприємницької діяльності продовжують відчувати руйнівні наслідки та зазнають нових критичних випробувань. Однак навіть при всіх труднощах та втратах деяким МСП вдалося успішно адаптуватися до цих складних умов.

Тема відновлення та розвитку малого бізнесу в Україні стала вкрай актуальною внаслідок серйозних втрат, які підприємства зазнали через війну. Це призвело до призупинення діяльності багатьох компаній і збільшення кількості тимчасово непрацюючих громадян. Втрата джерела доходу змусила людей

витрачати накопичені фінансові резерви. Зменшення грошових ресурсів у населення призвело до зниження його купівельної спроможності, що в свою чергу вплинуло на загальний рівень благополуччя.

В умовах такої ситуації важливим елементом відновлення економіки може стати малий та середній бізнес. Війна значно ускладнює роботу підприємств, багато з яких не можуть функціонувати на повну потужність. Це призводить до перевищення критичних рівнів різних показників економічної безпеки, створюючи серйозний ризик для національної безпеки.

Уряд України реагує на цю ситуацію і затвердив план та порядок невідкладних заходів з переміщення підприємств у разі потреби. Також ухвалено рішення щодо особливостей роботи АТ "Укрпошта" під час воєнного стану, забезпечуючи доставку пенсій, грошової допомоги, ліків та гуманітарної допомоги. Нормативно-правові акти, прийняті під час воєнного стану, закріплюють законодавчу підтримку держави для суб'єктів господарювання та населення, які опинилися у зоні бойових дій чи можливих бойових дій.

Внаслідок війни в Україні однією з ключових проблем стало обмеження доступу до фінансування для малого та середнього бізнесу. Банківська система країни була важко пошкоджена через воєнні події, що призвело до ускладнення можливостей цих підприємств отримувати кредити. Банки утримувалися від надання фінансової підтримки підприємствам, які діють у зонах конфлікту, що обмежило їхні можливості для розширення та подальшого розвитку. Це в свою чергу призвело до значного зменшення інвестицій у цей сектор економіки.

Незважаючи на це, деякі малі та середні підприємства зуміли знайти альтернативні джерела фінансування, такі як краудфандинг і міжнародні гранти. В умовах такого складного періоду для українського бізнесу великою допомогою стали підтримка від міжнародних партнерів та фінансових організацій.

Уряд України також вніс суттєвий внесок у підтримку бізнесу під час воєнного стану. Однією зі значущих програм стала "єРобота", що надає безповоротні гранти для реалізації бізнес-проектів та розвитку підприємств за умови створення нових робочих місць. Офіс з розвитку підприємництва та експорту розпочав діючу платформу із зручною інформацією для українських

експортерів, готових постачати свою продукцію за кордон під час війни. Також запроваджено кредитну програму для фінансування українських експортерів, які потребують додаткових фінансових ресурсів для виконання своїх експортних контрактів.

Також важливою трудностю для функціонування малого та середнього бізнесу під час війни стало порушення ланцюгів постачання. Багато МСП залежать від імпорту сировини та обладнання, але отримати їх стало вкрай важко через обставини війни. Як відомо, малі та середні підприємства часто виконують роль обслуговуючих партнерів для великих компаній. Однак в умовах війни багато з таких підприємств призупинили свою діяльність або стало неможливим забезпечити ланцюги поставок з ними.

Деякі МСП, щоб подолати це, переключилися на місцевих постачальників, змінили свої звичайні схеми постачань або навіть почали виробляти необхідні сировини самостійно. Це призвело до зростання витрат і затримок, ускладнюючи конкуренцію МСП з великими підприємствами. Відбулися суттєві зміни в маршрутах та методах постачання. Зараз неможливо гарантувати, що той же маршрут чи постачальник, які використовувались раніше, залишаться працездатними наступного тижня.

У воєнний період ланцюжок постачань повинен бути максимально компактним, гнучким та швидкодіючим, оскільки часу на великі коригування недостатньо. У звичайний час підприємства могли планувати на довгостроковій основі, передбачаючи майбутні події. Проте в умовах сучасного конфлікту гнучкість та швидкість у прийнятті оперативних рішень стають критично важливими, тому планування тепер проводиться на короткостроковій основі.

Для підтримки підприємств у цих умовах державна влада спростила правила перетину кордону для товарів, які належать до категорії критичного імпорту. Цю можливість використали підприємства, що поповнили свої асортименти, зокрема товарами енергетичного сектора, продовольчими товарами та компонентами виробничого циклу.

Серед значущих труднощів, які негативно вплинули на розвиток малого та середнього бізнесу, можна виокремити наступні аспекти:

1. Питання безпеки, військовий конфлікт в Україні породив загрозливе оточення, що стало складністю для МСП. Власники підприємств виражали стурбованість щодо власної безпеки, а також безпеки своїх співробітників і клієнтів. Ця небезпека ускладнювала щоденну експлуатацію малих і середніх підприємств, зокрема транспортування товарів і послуг.
2. Регуляторні проблеми, війна в Україні призвела до змін у законодавстві та державній політиці, що відчутно вплинуло на МСП. Наприклад, уряд введенням обмежень на рух товарів і послуг ускладнив функціонування бізнесу.
3. Економічна нестабільність, конфлікт в Україні призвів до значної економічної нестабільності, що негативно позначилось на МСП. Нестабільність призвела до зниження довіри споживачів, скорочення купівельної спроможності та загального замаху економічної активності.
4. Конкуренція з боку великих підприємств, військовий конфлікт в Україні створив значні перешкоди для нових малих і середніх підприємств, які утруднювали їхню конкуренцію з великими, відомими компаніями. Ця конкуренція ускладнювала здатність МСП до зростання та розширення їхньої діяльності.

Навіть при наявності цих труднощів, деяким малим і середнім підприємствам вдалося виявити гнучкість у адаптації своєї діяльності до умов воєнного конфлікту. Наприклад, деякі з них висвітлили попит на конкретні товари та послуги в зонах конфлікту, таких як будівництво та логістика. Також вдалим сталося зосередження деяких МСП на експорті в інші країни. Розширивши свою клієнтську базу та виходячи на нові ринки, ці підприємства змогли пом'якшити вплив війни на свою діяльність. Активне реагування на виклики зовнішнього середовища підвищує конкурентоспроможність українських підприємств та сприяє економічному зростанню в Україні. Тому, вважаємо за доцільне, виокремити методи підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни в Україні (Додаток А).

Все ж загальний вплив війни на малий і середній бізнес в Україні залишається негативним. Багато підприємств виявилися в ситуації, коли їм довелося припинити роботу або переїхати, а економічна нестабільність стала

перешкодою для виникнення нових підприємств. Крім того, конфлікт створив значні труднощі для торгівлі, що ускладнює конкуренцію малого та середнього бізнесу з великими, більш відомими компаніями. Дослідження Європейської Бізнес Асоціації підтверджують ці висновки, показуючи, що лише 49% українських малих та середніх підприємств працюють у повному обсязі, в той час як 51% з них працюють частково. З цього числа 44% були змушені скоротити свою діяльність, 20% закрили частину торгових точок чи офісів, 18% перейшли в онлайн, а ще 18% - взагалі припинили роботу з інших причин [13].

Навіть у зоні викликів, для малого та середнього бізнесу в Україні простежуються можливості для зростання та досягнення успіху. Шляхом пошуку альтернативних джерел фінансування, адаптації до змінливих ринкових умов та акценту на експорті та диверсифікації, малі та середні підприємства можуть і надалі виконувати ключову роль в економіці країни, навіть у період воєнного конфлікту.

Добре відомо, що розвиток малого та середнього бізнесу може сприяти зменшенню кризових явищ у національній економіці. Успішна підприємницька діяльність призводить до збільшення виробництва, рівня зайнятості, підвищення доходів та сукупного попиту, що, в свою чергу, призводить до збільшення податкових надходжень. У ситуації оберненого характеру, коли економіка стикається з труднощами, ефективні заходи щодо підтримки МСП можуть послужити засобом полегшення тиску та надання підприємствам можливості адаптуватися до нових умов.

3.2 Програма заходів підтримки малого та середнього підприємництва Івано-Франківської області

Стійкий розвиток підприємництва є основою конкурентоспроможної економіки регіону та всієї країни. Малий та середній бізнес виступають важливою складовою для створення робочих місць, зростання валового внутрішнього продукту, швидкої інноваційної діяльності та поліпшення соціального середовища. У розвитку бізнесу Івано-Франківської області ключове

значення має наявність сприятливого ділового клімату. Останні роки вищеозначена область визнавалася однією з найкомфортніших для підприємництва в Україні, займаючи п'яте місце в рейтингу "Regional Doing Business" за результатами 2020 року.

В сфері малого та середнього підприємництва (МСП) притаманні свої особливості переваги та недоліки. Важливість МСП визначається не лише його особливостями, але й кількісними показниками. На початок 2022 року у Івано-Франківській області було 8124 підприємства, з яких 99,9% припадало на середні та малі підприємства. Це свідчить про важливість та визначальну роль МСП в області, що відповідає європейським стандартам.

За останні роки спостерігається позитивна динаміка у зростанні кількості підприємств, зайнятих працівників та обсягу реалізованої продукції в секторі малого та середнього бізнесу в області.

Завдяки реалізації заходів з підтримки малого та середнього бізнесу відзначено позитивні тенденції: зростання нових підприємств, збільшення кількості малих та середніх підприємств, підвищення обсягів реалізації їх продукції, збільшення кількості працівників та надходження податків до бюджету. Проте існують виклики, такі як обмежений доступ до дешевих кредитів, відсутність інфраструктури підприємництва, скорочення ринків збуту та обмежена можливість виходу на міжнародні ринки. Для подолання цих проблем визначається фінансова та інформаційна підтримка мікро-, малого та середнього бізнесу, така як мікрокредитування, проведення семінарів та видання інформаційних матеріалів.

Аналізуючи ситуацію в розвитку малого та середнього підприємництва на Івано-Франківщині в попередньому розділі, можна відзначити стабільний його ріст. Проте також було виявлено ряд проблем, які потребують невідкладного вирішення, зокрема основними труднощами у розвитку цього сектору в регіоні є:

1. Недостатній рівень професійної підготовки підприємців, обмежені знання в сферах права, менеджменту та корпоративної культури.
2. Відтік робочої сили за кордон.

3. Впровадження карантинних заходів через поширення захворюваності на Covid-19 та непередбачувані, часті зміни законодавства у сфері підприємництва.
4. Нерівномірне використання цифрових технологій у бізнесі та сфері послуг.
5. Непрозора звітність.
6. Обмежена доступність кредитування для суб'єктів малого (мікро-) підприємництва.
7. Трансформація системи адміністративних послуг.
8. Неефективність роботи існуючих об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва.

На основі виокремлених проблем вважаємо за доцільне запропонувати програму заходів, яка буде спрямована на вирішення виявлених негативних аспектів. При цьому, варто зауважити, що впровадження заходів підтримки малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській області повинно відбуватися в першу чергу згідно оновленої державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Такі програми повинні формуватися місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до Закону України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України", а також враховувати оперативні цілі щодо розвитку малого та середнього підприємництва на рівні досліджуваної області, та об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Такий підхід охоплює важливу складову частину регіональної (місцевої) стратегії розвитку, планів заходів у межах визначених регіоном стратегії з оперативної метою стосовно розвитку МСП, а також регіональних (місцевих) програм розвитку МСП. Таким чином нами було запропоновано заходи регіональної цільової програми розвитку малого та середнього підприємництва, які можуть бути включені у річні програми (плани) соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області.

Таблиця 3.1 — Заходи регіональної цільової програми розвитку малого та середнього підприємництва в Івано-Франківській області на 2023-2024 роки

Пріоритетні завдання	Заходи до впровадження	Очікуваний результат від виконання
1	2	3
I У сфері регуляторної політики		
1. Створення сприятливого регуляторного середовища для розвитку малого і середнього підприємництва	1.1 Затвердження планів підготовки проєктів регуляторних актів у сфері господарської діяльності	Дотримання вимог та практична реалізація чинного законодавства з планування регуляторної діяльності
	1.2 Щоквартальний моніторинг наповнення тематичних розділів офіційних сайтів органів виконавчої влади та місцевого самоврядування області щодо здійснення регуляторної діяльності	Забезпечення принципів прозорості та дотримання вимог регуляторного законодавства
	1.3 Залучення суб'єктів підприємництва, представників громадськості до проведення публічних обговорень проєктів регуляторних актів	Реалізація права громадян, суб'єктів господарювання, їх об'єднань, наукових установ та консультативно-дорадчих органів у здійсненні державної регуляторної політики
	1.4 Організація та проведення спеціалізованих тренінгів, круглих столів, семінарів, навчань, тощо (в т. ч. дистанційно) з питань реалізації державної регуляторної політики, практичного застосування норм регуляторного законодавства та законодавства з питань державного нагляду (контролю)	Підвищення якості підготовки місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування області проєктів регуляторних актів та практичної реалізації законодавства з питань державного нагляду (контролю)
II У сфері надання адміністративних послуг		
2. Розширення мережі ЦНАПів та розширення спектру послуг, що ними надаються	2.1 Розширення переліку адміністративних послуг, що надаються через ЦНАПи	Запровадження надання через ЦНАП адмінпослуг з державної реєстрації актів цивільного стану, реєстрації (перереєстрації) транспортних засобів тощо
	2.2 Популяризація ЦНАПів (випуск буклетів, презентаційних матеріалів, висвітлення в засобах масової інформації, підготовка промороликів та ін.)	Інформування суб'єктів МСП та населення області про розвиток мережі та функціонування ЦНАП

1	2	3
	2.3 Організація та проведення публічних заходів (конференцій, форумів, презентацій, брифінгів, формування високого рівня довіри населення, громадських об'єднань, суб'єктів підприємницької діяльності до роботи ЦНАП.	Формування високого рівня довіри населення, громадських об'єднань, суб'єктів підприємницької діяльності до роботи ЦНАП
	2.4 Забезпечення ефективної роботи центрів обслуговування платників податків, розширення спектру послуг, які ними надаються	Забезпечення зручних, доступних умов для отримання послуг і сервісів фізичними та юридичними особами, підвищення ефективності та оптимізації умов роботи
III Фінансово-кредитна підтримка малого та середнього підприємництва		
3. Фінансова підтримка суб'єктів підприємництва	3.1 Надання фінансової підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва в рамках місцевих програм розвитку малого та середнього підприємництва	Забезпечення функціонування об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва
	3.2 Надання фінансової підтримки у вигляді кредитів на пільгових умовах суб'єктам малого та середнього підприємництва, які працюють у пріоритетних галузях економіки області, зокрема: - виробництві; - туризмі (в т. ч. сільському зеленому); - діяльності, пов'язаній з сортуванням та переробкою твердих побутових відходів; - виробництві та переробці сільськогосподарської продукції та тваринництва; - наданні побутових послуг населенню; - дерево переробці; -у сферах: - розроблення та впровадження інновацій; - енергозбереження; - впровадження стандартів ISO. А також для учасників АТО/ОСС	Полегшення доступу до кредитування на пільгових умовах, зменшення вартості кредитних ресурсів та збільшення обсягів вільних оборотних коштів для розширення виробництва
	3.3 Участь у фінансуванні програм та проектів, що спрямовані на розвиток підприємницької ініціативи	Сприяння розвитку підприємництва у громадах
	3.4 Фінансування бізнес-проектів суб'єктів малого підприємництва на конкурсних засадах з район - них (міських) бюджетів та Регіонального фонду підтримки підприємництва по Івано-Франківській області на паритетній основі	Поліпшення доступу суб'єктам МСП до кредитування

1	2	3
	3.5 Створення філій, представництв Регіонального фонду підтримки підприємництва по Івано-Франківській області, районних фондів підтримки підприємництва, кредитних спілок	Сприяння розвитку МСП в регіоні
IV Сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва		
4. Забезпечення діяльності об'єктів інфраструктури підтримки бізнесу	4.1 Проведення моніторингу інфраструктури підтримки підприємництва	Виявлення існуючих громадських організацій, спроможних надавати якісні послуги суб'єктам МСП, залучення їх до співпраці у межах державно-приватного діалогу
	4.2 Сприяння діяльності центру підтримки бізнесу в м. Івано-Франківську	Забезпечення ефективної співпраці на засадах партнерства
	4.3 Створення Інформаційних пунктів підприємця при органах місцевого самоврядування області без утворення додаткових юридичних осіб за сприяння Міністерства економіки України, Офісу розвитку малого і середнього підприємництва	Державна безкоштовна інформаційна підтримка суб'єктів мікро - підприємництва та потенційних підприємців
	4.4 Сприяння взаємодії між науковими установами, науково-дослідними інститутами та суб'єктами малого та середнього підприємництва шляхом проведення заходів інформаційного характеру	Залучення до співпраці представників бізнесу, науки та влади, пошук рішень щодо вирішення проблемних питань розвитку МСП області

На основі запропонованих нами заходів регіональної цільової програми розвитку малого та середнього підприємництва в Івано-Франківській області на 2022-2023 роки доцільно виокремити пріоритетні завдання для удосконалення ефективної регіональної системи підтримки малого (мікро-) та середнього бізнесу, які включатимуть:

- покращення регуляторного середовища, забезпечення прозорості та безпосередньої участі громадськості у прийнятті регуляторних актів;
- удосконалення системи надання адміністративних послуг та підвищення їх якості;
- підвищення рівня інформованості суб'єктів малого та середнього підприємництва;

- забезпечення фінансово-кредитної підтримки суб'єктів підприємництва;
- популяризація підприємницької діяльності як засобу особистісного розвитку та досягнення фінансової незалежності;
- розвиток підприємницької культури та підвищення рівня професійної підготовки підприємців;
- підтримка розвитку елементів інфраструктури підтримки підприємництва на регіональному рівні;
- активізація діалогу між бізнесом, владою, громадськістю та громадами;
- сприяння залученню суб'єктів підприємницької діяльності до участі у міжнародних програмах і проєктах.

Очікуваним результатом виконання Програми є подальший прогрес розвитку МСП в області, збільшення обсягів реалізації продукції, робіт та послуг, а також підвищення внеску суб'єктів МСП у валовий внутрішній продукт області. Метою є також зростання рівня зайнятості населення та вирішення соціальних проблем регіону.

Реалізація завдань та заходів програми дозволить поліпшити бізнес-клімат у регіоні; створити умови для розв'язання соціально-економічних проблем громад; актуалізувати використання фінансово-кредитних механізмів підтримки бізнесу; збільшити кількість суб'єктів господарювання; забезпечити підвищення кількості осіб, зайнятих у малому і середньому підприємстві, включаючи само зайнятих; підвищити рівень зайнятості через активне залучення молоді, жінок та учасників АТО/ОСС до малого і середнього підприємництва; сприяти розвитку соціального та інклюзивного підприємництва; активізувати формування ефективної інфраструктури підтримки МСП; актуалізувати систему організаційно-освітніх заходів для підвищення фахового рівня, знань та навичок суб'єктів господарювання у сфері бізнесу, а також для поширення серед населення правових та економічних знань, необхідних для успішного ведення підприємницької діяльності.

Очікується, що позитивні результати від реалізації цільової програми розвитку малого та середнього підприємництва в області на 2022-2023 роки будуть досягнуті завдяки ефективній координації зусиль усіх учасників.

Висновки до розділу 3

Внаслідок війни в Україні малий та середній бізнес стали визначальною складовою національної економіки. Навіть при відсутності сприятливих умов та протистоячи численним викликам, підприємці ризикують та реалізують свої плани, в той час як держава прагне створити сприятливі умови за допомогою фінансових програм та юридичного регулювання. Це сприяє збереженню робочих місць та зростанню виробництва товарів та послуг. Розвиток малого бізнесу також сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни та зменшенню залежності від зовнішніх постачальників.

Навіть у важких умовах, таких як окупація територій, обмежене фінансування та порушення ланцюгів постачання, малі підприємства продовжують активно розвиватися, сприяючи відновленню економіки після війни. Сучасні виклики військового конфлікту в Україні вимагають належного взаємодії держави та бізнесу, враховуючи динамічне середовище та використовуючи відповідні інструменти та методи контролю та підтримки.

Задачею держави є оперативна реакція на нові умови, обрання ефективних інструментів та методів підтримки. Бізнес, переживаючи важкі періоди, зараз переходить у фазу відродження, що підкреслює важливість активної підтримки малого та середнього бізнесу. Ця підтримка є ключовою для забезпечення майбутньої економічної міцності країни.

Також на основі виокремлених проблем було запропоновано програму заходів, яка буде спрямована на вирішення виявлених негативних аспектів. Виконання Програми сприятиме подальшому розвитку малого та середнього підприємництва в області, збільшенню обсягів реалізації продукції, виконання робіт та надання послуг, а також підвищенню внеску суб'єктів малого та середнього підприємництва у валовий внутрішній продукт області. Головною метою є також збільшення рівня зайнятості населення та вирішення соціальних проблем регіону.

ВИСНОВКИ

У першому розділі магістерської роботи було розглянуто теоретико-методичні основи підприємництва та особливості його розвитку. У ході теоретичних розвідок було розглянуто сутність підприємництва та чинники його економічного розвитку, особливості функціонування малого та середнього підприємництва та вплив малого і середнього підприємництва на розвиток національної економіки. Отже, малі та середні підприємства розглядаються як важлива складова економічної структури, що вносить суттєвий внесок у виробництво та забезпечує стабільність. Для успішного функціонування малих та середніх підприємств є створення механізмів підтримки та стимулювання їх розвитку. Теоретичні підходи визнають важливість інновацій для розвитку малого та середнього бізнесу та надають стратегічні методи для сприяння інноваційним процесам.

Основні теоретичні засади підприємництва підкреслюють гнучкість та адаптивність як ключові фактори успіху для малих та середніх підприємств у мінливому економічному середовищі. Важливим є зосередження на розвитку освітніх програм та підтримці підприємницької освіти для створення кваліфікованих підприємців та налагодження системи урядового регулювання та розвитку партнерства між владою, громадськістю та бізнес-середовищем. В цілому, теоретико-методичні основи розвитку малого та середнього підприємництва надають науковий та практичний фундамент для ефективного стимулювання цього важливого сектору економіки, оскільки мале підприємництво стає невід'ємною та важливою складовою сучасної економіки, вирізняючись своєю мобільністю, гнучкістю та високою ефективністю. Його основна мета полягає в підвищенні добробуту підприємця та його сім'ї, що сприяє розвитку бізнесу та його стабільності. Урахування соціальних та екологічних важливостей в діяльності малого підприємництва стає необхідністю, адже воно взаємодіє з державою та суспільством в цілому.

Розвиток малих підприємств може виступати як інструмент для вирішення соціальних та екологічних проблем суспільства, спрямовуючи свою діяльність

на створення продуктів та послуг, спрямованих на вирішення цих проблем. Загалом, роль малого та середнього підприємництва визнається як важлива для стабільності та розвитку економіки, але йому необхідна підтримка та увага для досягнення свого повного потенціалу та вирішення суспільних викликів. Малі підприємства відіграють вирішальну роль у розвитку національної економіки, маючи значний вплив на різноманітні аспекти її функціонування через створення робочих місць, стимулювання інновацій, збільшення виробництва та обігу товарів та послуг, а також сприяючи сталому розвитку регіонів і зменшенню безробіття та бідності.

Динаміка основних техніко-економічних показників свідчить, що основною причиною негативної динаміки у всіх вище згаданих показниках є повноцінна військова агресія. Стосовно структури експорту Івано-Франківської області, варто відзначити різноманітність експортованих товарів, яка охоплює як сировинні матеріали, так і вироби промислового виробництва.

Аналіз показників діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області показав, що на кількість підприємств в області припадає 60 одиниць на 10 тисяч наявного населення, з них 57 є малими, а 3 – середніми. В порівнянні з 2019 роком кількість зайнятих на підприємствах зросла на 2,6 тисячі осіб і склала 112,1 тисячу. Сектор малого та середнього бізнесу продовжує відігравати важливу роль на ринку праці, займаючи на початок 2021 року 91,0% зайнятих працівників серед усіх підприємств-суб'єктів господарської діяльності області, порівняно з 90,3% на початок 2020 року. Треба відзначити, що основні причини зниження показників у 2019 році та у 2022 році пов'язані з ковід-19 пандемією, але в 2021-2022 роках область практично повністю відновила свою діяльність після пандемії.

Загальний обсяг реалізованої продукції підприємств області збільшився на 5,0% в порівнянні з 2021 роком, досягнувши 126,4 млрд гривень. Питома вага малих і середніх підприємств в цьому обсязі на початок 2022 року склала 65,1%, що свідчить про зростання порівняно з 63,4% на початок 2021 року. Основні галузі, що внесли найбільший внесок у структуру реалізованої продукції, включають промисловість (44,0%), оптову та роздрібну торгівлю,

автотранспортні засоби та мотоцикли (31,6%), сільське, лісове та рибне господарство (7,8%), транспорт, складську господарку, поштову та кур'єрську діяльність (5,5%), будівництво (4,7%).

Аналіз фінансових результатів до оподаткування малих та середніх підприємств за видами економічної діяльності у Івано-Франківській області показав, що навіть при досягненні позитивних результатів існують труднощі, які продовжують утруднювати розвиток мікро-, малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області. Серед них можна виділити обмежений доступ до кредитних ресурсів, відсутність розвиненої інфраструктури підприємництва, зменшення ринків збуту та обмежені можливості виходу підприємств на міжнародні ринки. Ключовими стратегіями в розвитку підприємництва визнаються фінансова та інформаційна підтримка для мікро-, малого та середнього бізнесу, що включає в себе мікрокредитування, проведення семінарів та видання інформаційних матеріалів.

У третьому розділі магістерської роботи встановлено, що значущість розвитку малого та середнього бізнесу становить запоруку належної ефективності економіки. Реалізація заходів, спрямованих на підтримку МСП, відбирає частину навантаження в складний момент, надаючи підприємствам можливість реструктуризації та адаптації до нових реалій. Крім того, така підтримка стимулює розвиток нових бізнес-форм та їхніх моделей, сприяючи зменшенню ризиків шляхом їх диверсифікації. Нинішні заходи щодо підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу є першим кроком на шляху відновлення національної економіки України та підвищення добробуту населення.

Запропоновано перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни, які мають де було виокремлено методи підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни в Україні.

Програма заходів підтримки малого та середнього підприємництва Івано-Франківської області, що передбачає поліпшення бізнес-клімату в регіоні та створення умов для вирішення соціально-економічних проблем громад. Програма спрямована на актуалізацію використання фінансово-кредитних механізмів підтримки бізнесу, збільшення кількості суб'єктів господарювання та

підвищення зайнятості, включаючи самозайнятих. Також передбачається активне залучення молоді, жінок та учасників АТО/ОСС до малого і середнього підприємництва, сприяння розвитку соціального та інклюзивного підприємництва. Програма має на меті активізацію формування ефективної інфраструктури підтримки МСП, а також оновлення системи організаційно-освітніх заходів для підвищення фахового рівня, знань та навичок суб'єктів господарювання у сфері бізнесу, а також поширення серед населення правових та економічних знань, необхідних для успішного ведення підприємницької діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартенев С.А. Історія економічних вчень/ С.А. Бартенев. — Л.: Юрист, 2002. — 456 с.
2. Малік М.Й. До питання сталого розвитку сільських територій / М.Й. Малік //Економіка АПК. — 2008. — №5. — С. 51—58.
3. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку /Й.Шумпетер. — К.: Прогрес, 1982. — 455 с.
4. Жанс Э. Історія економічної думки ХХ століття / Э. Жанс. — К.: Університет. літератури, 1959. — 572 с.
5. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О.С. Філімоненков. — К.: Ельга:Ніка Центр, 2009. — 360 с.
6. Латинін М.А. Аграрний сектор економіки України: механізм державного регулювання: монографія / М.А. Латинін. — Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2006. — 320 с.
7. Баб'як М. М. Розвиток малого і середнього підприємництва у регіоні. Актуальні проблеми економіки. Науковий економічний журнал. 2004. <http://eco-science.net>.
8. Волик В. А. Становлення малого та середнього бізнесу в Україні і його наслідки. 2010. <http://eco-science.net/archive2002/108--8.html>
9. Єрмакович С. Ю. Державна підтримка малого бізнесу в Україні. Інформ. посібник. Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в Україні. Львів, 2001. № 4. С. 25-37
10. Заяць А. А., Тарлопов, І. О., Пилипенко О. С. Управління маркетингом на підприємстві : монографія. Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2006. 253 с.
11. Кравчук Г. В. Регіональний маркетинг в системі управління економічними процесами / Національний авіаційний ун-т. К. : [б.в.], 2006. 286 с.
12. Лавриненко Р. І. Фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. Фінанси України. 1998. № 2. С. 76—81.
13. Василець, Н. М. (2022). Наукові підходи до розвитку малого бізнесу в умовах війни. Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій:

колективна монографія, 110–121. URL:<https://doi.org/10.54929/monograph-02-2022-01-08>

14. Гук О., Сомова Є. (2022). Вітчизняний бізнес в умовах війни. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 6 грудня 2022. С. 44-45.

15. Дикань, В., & Фролова, Н. (2022). Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час. Економіка та суспільство, (38). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>

16. Харченко Р.В. (2022). Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. Бізнес-інформ. № 8. С. 81 – 87.

17. Ясинівська І.Ф., Лоек Я.Д. (2022). Фінансовий стан малих підприємств: проблеми, тенденції, перспективи. Бізнес-інформ. № 8. С. 95 – 101.

18. Піщуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добвольський Д. (2022). Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. К., Центр Разумкова. 277 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf

19. Лойко В.В., Руденко В.С., Золотоверха А.В. (2021). Аналітичні аспекти впливу пандемії на розвиток бізнесу в Україні на засадах соціальної безпеки. Стратегії сталого розвитку територій в умовах посткризового відновлення [текст]: [монографія] / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., д.ю.н., проф. Устименка В.А. К.: Інтерсервіс. С. 249 – 267.

20. Чернишевич, Д. Р., Жигалкевич Ж. М. (2022). Розвиток бізнесу під час воєнного стану. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ. С. 115-116.

21. Про затвердження плану з невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Розпорядження КМУ від 25.03.2022 № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>

22. Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 17.03.2022 № 305. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-2022-%D0%BF#Text>
23. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація. URL: www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 27.12.2023).
24. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3480722-za-cas-vijni-malij-ta-serednij-biznes-vtrativ-do-85-milardiv-eksperti.html>
25. Бізнес в умовах війни. Як змінювалось самовідчуття підприємців з березня – п'ять найважливіших показників в одній інфографіці. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajinskiy-biznespokrashchiv-ocinku-finansovojisti-ykosti-opituvannya-yeba-infografika-50262837.html> (дата звернення: 27.12.2023).

БІБЛІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Тема магістерської роботи: «Впровадження заходів підтримки малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській області»

Обсяг пояснювальної записки – 61 стор.

1. Ключові фактори бізнес-середовища, які забезпечують функціонування малого та середнього бізнесу
2. Визначальні характеристики та проблеми основних сегментів підприємництва
3. Динаміка основних показників соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області
4. Показники діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області
5. Кількість суб'єктів господарювання малого та середнього підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення у Івано-Франківській області
6. Кількість зайнятих працівників малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області
7. Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг) суб'єктів малого та середнього підприємництва у Івано-Франківській області
8. Фінансові результати до оподаткування малих та середніх підприємств у Івано-Франківській області
9. Методи підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу при існуючих загрозах воєнного стану в Україні
10. Заходи регіональної цільової програми розвитку малого та середнього підприємництва в Івано-Франківській області на 2023-2024 роки